

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

B 110032

TAGAJÁNLÁSOK

1943-BAN

KÉZIRATUL

BUDAPEST

1 9 4 3

A M. Tud. Akadémia három osztályában

1943. február 28-ig

megüresedett tagsági helyek száma:

	I. osztály	II. osztály	III. osztály
Tiszteleti tag	1	1	1
Rendes tag			
A) alosztály	—	2	1
B) alosztály	—	—	4
Levelező tag			
A) alosztály	1	2	3
B) alosztály	3	5	2

B 110032

A kiadásért felel: Voinovich Géza.

T A G A J Á N L Á S O K

1943-ban.

AZ I. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK:

LÁNG NÁNDOR-t, a debreceni Tisza István-Tudományegyetem nyug. ny. r. tanárát, Akadémiánknak 1911 óta levelező, 1936 óta rendes tagját az I. osztályba *tiszteleti* tagnak ajánljuk.

Láng Nándor kivételes eredményekben gazdag, hosszú tudományos pályafutásra tekinthet vissza. Már 32 évvel ezelőtt, midőn levelező tagnak jelölték, ajánlói sok jeles tanulmányra, bírálatra, szakmunkára hivatkozhattak a klasszika-filológia és a régészet köréből egyaránt. Kiemelték pl. a Pecz Vilmostól szerkesztett Ókori Lexikonba írt sok cikkét, amelyek közül egyik-másik önálló tanulmány-nyá kerekedett, de főleg *A görög művészet története* c. összefoglaló feldolgozását dícsérték, mint a kutatás magaslatán álló, a források és a szakirodalom teljes ismeretével, kitűnő ítélőképességgel és önálló feifogással megírt munkát. E művében összesítette a görögországi és itáliai emlékhelyeken, továbbá a külföldi múzeumokban végzett széleskörű tanulmányainak e területre vonatkozó eredményeit. Ebbe az életszakaszba esik még első nagyfontosságú hivatalos kiküldetése 1905 áprilisa és 1906 februárja között. A budapesti bölcsészeti kar tanáraitól történt kezdeményezésre Berzeviczy Albert akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter megbizta, hogy Athénben, Közép-Görögországban, a Peloponnesoson és Kis-Ázsiában az ásatások iránt hazánk érdekében tájékozódást szerezzen, s általában a Magyarország részéről esetleg végzendő ásatások kérdését a helyszínen tanulmányozza. A miniszter célja az volt, hogy Magyarország is résztvegyen a görögországi antik emlékhelyek feltárásában, ahol a művelt nemzetek az ilyenmő kutatásokban egymással versengtek. Különösen Ausztria ilyenirányú eredményes tevékenységére való tekin-

tettel merült fel ez a gondolat. Láng Nándor tárgyalta a görög kormánnyal s a terv megvalósításához elvben készséges hozzájárulást nyert. Mire azonban kivitelre került volna a sor, Berzeviczy már nem volt miniszter s a további politikai fordulatok között a terv általában meghíúsult.

A rendes taggá való jelölés alkalmával az ajánlás egész sor újabb dolgozatot említ. Ezek túlnyomórészt a római császárkor vallástörténeti emlékeit világítják meg. E dolgozatai közül kétségtelenül legfontosabbak azok, amelyek Juppiter Dolichenus kultuszának emlékeivel foglalkoznak. E szíriai istenség kultuszának világtörténeti jelentőségét nagy elterjedettsége és a monotheizmust előkészítő jellege adta. Mivel a hazai föld is bőven ontja az idevonatkozó emlékeket, Láng Nándornak alkalmá nyílt újabb és újabb nagyfontosságú megállapításokra, amelyek méltán keltették fel a külföld figyelmét is. Ezekben és egyéb régészeti dolgozataiban megfigyelhető, hogy az egyes emlékekből kiindulva mindig szem előtt tartja az eredetet, a továbbfejlődést, s különleges, részletekbe menő figyelemre méltatja az irodalmi vonatkozásokat is: Láng Nándor, a régész egyúttal mindig megmarad a klasszika-filológia tudós művelőjének. Tudományos pályafutásának erre a szakaszára is esik egy nagyjelentőségű hivatalos kiküldetés: 1928—1929-ben Klebelsberg Kunó akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter megbízásából ismét Görögországban járt, hogy a Hariseion-alapra való tekintettel a görögföldi nyelvi és régészeti tanulmányok művelése érdekében végzendő kiküldetéseket megszervezze. Ez alkalommal is sikerült rendszeres kapcsolatokat létesítenie az athéni tudományos intézetekkel s javaslatot tett egy megfelelő méretű magyar „athéni intézet” felállítására.

Legújabb dolgozatai elsősorban tovább folytatják a római császárkori vallásos emlékek feldolgozását. Részei ezek egy nagyobb corpusnak, melynek anyaga hosszú éveken át folytatott céltudatos munkával gyűlt össze s amelyben a Dolichenus-kultusz emlékeit és feliratait kritikai feldolgozásban egyesíteni kívánja. E nagyjelentőségű, a maga nemében egyedülálló fontosságú publikáció lezárását átmenetileg csak a külföldi múzeumok egy részével való érintkezés lehetetlensége hátráltatja. Közben Láng Nándor egyéb feladatok megoldására is vállalkozott. Így pl. legutóbb Akadémiánk megbízásából közzétette Hekler Antal válogatott kisebb dolgozatainak gyűjteményét, s ezzel kapcsolatban kritikailag méltatta a korán elhunyt jeles magyar tudós egész munkásságát.

Láng Nándor, a kiváló tudós, az önzetlen, szerény, puritán ember hosszú tudományos pályafutása alatt több alkalommal részesült érdemes munkássága alapján, főleg pályatársai részéről, elismerésben, kitüntető bizalomban. Ez alkalommal fokozott bizalommal kérjük számára a tek. Akadémia részéről tudományos érdemességének ezt az újabb, az eddigieket mintegy betetőző jutalmazását.

Förster Aurél r. t.

Husztí József r. t.

Moravcsik Gyula l. t.

Viszota Gyula r. t.

AZ I. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Dr. CSEFKÓ GYULA egyetemi magántanárt, a szegedi Polg. Isk. Tanárképző Főiskolán a magyar nyelvészet tanárát, az Akadémia I. osztályának A) alosztályába *levelező* tagul ajánljuk.

Csefkó Gyula kiváló mestere a magyar nyelvtörténet azon részeinek, melyek legszorosabb kapcsolatban vannak a művelődéstörténettel és a néprajzzal. Művelődéstörténeti emlékeink teljes ismerete alapján foglalkozik különösen szólásaink történetével. Nemcsak ma élő szólásaink közül fejtette meg soknak eredetét, hanem sok olyan kiveszett szólását is, melyek csak régi írónk műveiben találhatók meg. Mivel a múlt századok történelmi és irodalmi maradványait és a néprajzot jól ismeri, művei önálló kutatások bő anyagán épültek s éles ítélettel, a tárgyhoz alkalmazott módszerrel kikövetkeztetett biztos eredményeket tartalmaznak. Múlt századi és régebbi irodalmunk szövegeinek teljes megértéséhez is sok esetben kulcsot adnak az ő fejtegetései, úgyhogy sokszor példák azok az igazi filológiai szövegmagyarázatra is. Szófejtéseit is ugyanaz jellemzi, ami szólásmagyarázatait.

Szólás- és szótörténeti értekezései leginkább a Magyar Nyelvben, Ethnographiában, Néprajzi Értesítőben, Népünk és Nyelvünkben, Szegedi Füzetekben, Nép és Nyelvben jelentek, illetőleg jelennek meg. Összefoglaló műve, a *Szállóigék, szólásmondások* nem mások eredményeinek, hanem tulajdon kutatásai gazdag eredményeinek összegyűjtése.

Mint egyetemi előadásai mutatják, egyes nagyobb foglalkozási ágak multját egészükben is vizsgálja abból a szempontból, hogy egyik-egyik művelődési körből milyen

nyelvi maradványok vannak szólásainkban és szókincsünkben. Ilyen célú kutatásain kívül mindig jelennek meg érdekes és becses szólásmagyarázatai és szófejtései, szövegértelmezései, pl. tavaly a Melich-Emlékkönyvben *Hupikék és tulipiros*, a Nép és Nyelv-ben *Ha még egyszer azt izeni*... annak jeléül, hogy szerzőjüktől még sokat várhat a tudomány.

Stílusa magyar és művészi.

Akadémiánkban a nyelvtudomány minden ágának kitűnő munkásai vannak, kivéven a szolástörténetet. Csefkó Gyula megválasztása hozzájárul az Akadémia illető osztályának teljességéhez.

Sági István l. t.
Bárczi Géza l. t.
Kniezsa István l. t.

Pais Dezső r. t.
Mészöly Gedeon l. t.
Zsirai Miklós l. t.

AZ I. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Az I. osztály B) alosztályába tisztelettel újból ajánljuk levelező tagnak dr. **KODÁLY ZOLTÁN**-t a Zeneművészeti Főiskola tanárát, Akadémiánk Néptudományi Bizottságának meghívott tagját. Minthogy 1941 óta, amikor Kodály Zoltánt első ízben voltunk bátrak megválasztásra ajánlani, ajánlásunk indokolása semmiképen nem változott, legyen szabad ezt az indokolást most megismételünk:

Kodály Zoltánnak, a zeneköltőnek és tudósnek életét hatalmas nemzetnevelő feladat tölti be: népzenei hagyománykincsünk által magyarabbá tenni a nemzet életét. Jórészt az ő érdeme, hogy a magyar népzenei kincs lassanként az egész nemzet életszükségletévé vált. Alkotásaival magyarabb, öntudatosabb lelket nevel; ebben van talán egyéni, művészi értékükön is túlmenő jelentőségük.

Azonban nem Kodály Zoltán a költő, hanem a tudós iránt akarunk megbecsülésünknek kifejezést adni, mikor Akadémiánk tagjai közé választását tisztelettel ajánljuk. Igaz, hogy a tudós kutató munkája elválaszthatatlanul összefonódik a költő alkotó munkájával: Kodály Zoltán tudományos munkásságának legfőbb tárgya népzenei hagyománykincsünk, mely egyúttal költészetének is szinte egyedüli tápláló forrása. A tudós Kodály Zoltán munkája tiszteletet keltő zárt egységben áll előttünk; kezdettől fogva máig tudatosan, ingadozások nélkül halad célja felé. Első

értekezésében (*A magyar népdal strófaszervezete*, 1906) világosan körvonalazza tudományos programját s ezt további munkáiban következetesen végre is hajtja. Elméleti tanulmányai: *Zoborvidéki népszokások* (1909), *Ötfokú hangsor a magyar népzeneben* (1917), *Árgírus nótája* (1921), *A magyar népzene* (1925), *A magyar népdal művészi jelentősége* (1930), *Néprajz és zenetörténet* (1933), *Sajátságos dallamszerkezet a cseremiszi népzeneben* (1935), *A magyar népzene* (a Magyarországi Néprajz 3. kötetében, 1935), *Magyarország a zenében* (1938) — ezekben a magyar népdalkincs eredetét, ősi rétegét, alakulását, s általában a magyar zene lényegét tárja fel — alapos elméleti készütségről, biztos anyagismeretről tanúskodnak, s több tekintetben úttörő jelentőségűek. Elméleti tanulmányaihoz szervesen kapcsolódik 1905-ben megindult nagyszabású gyűjtő munkássága. Fontosabb gyűjteményei: *Mátyusföldi gyűjtés* (1905), *Nagyszalonta népdalkincse* (1924), *Magyar népzene* (1925—32) megbecsülhetetlen értékű ösztönzéseket adtak a magyar népdalkutatásnak. Kodály Zoltán 1934 óta Bartók Bélával együtt szerkeszti Akadémiánk készülő nagy magyar népdalgyűjteményét. Elméleti, gyűjtő, valamint finom izlésre és biztos ítéletre valló műbírái munkásságán kívül Kodály Zoltán a magyar nyelv és beszéd tisztaságának is lelkes, kitűnő tárgyi tudású harcosa; ez irányú kezdeményezései különösen az ifjúság körében már eddig is figyelemreméltó eredményekre vezettek.

Úgy érezzük, hogy Kodály Zoltánnak, a nemzeti öntudatosítás nagy munkásságának Akadémiánk első tagjai között van a helye. Munkássága Akadémiánk keretein belül tárgyánál fogva hézagpótló, értékénél fogva pedig mindenképpen méltó lesz Akadémiánk nemes hagyományaihoz. Megválasztását tisztelettel ajánljuk.

Zsirai Miklós l. t.
 Alszeghy Zsolt l. t.
 Moravcsik Gyula l. t.
 Brisits Frigyes l. t.
 Ligeti Lajos l. t.
 Fest Sándor l. t.
 Keményi János l. t.
 Rédey Tivadar l. t.
 Bárczi Géza l. t.
 Kniezsa István l. t.
 Eckhardt Sándor l. t.

Pukánszky Béla l. t.
 Ravasz László íg. és t. t.
 Voinovich Géza t. t.
 Szinnyei Ferenc r. t.
 Horváth János r. t.
 Németh Gyula íg. és r. t.
 Láng Nándor r. t.
 Förster Aurél r. t.
 Huszti József r. t.
 Pais Dezső r. t.
 Kéky Lajos r. t.

Tisztelettel ajánljuk az I. osztály B) alosztályában megüresedett egyik *levelező* tagsági helyre dr. **KOLTAY-KASTNER JENŐ**-t a szegedi egyetemen az olasz nyelv és irodalomtörténet ny. r. tanárát. Koltay-Kastner Jenő 1892-ben született Magyardiószezen; mint a magyar-olasz szellemi kapcsolatok legkiválóbb bűvára, rendszeresen átkutatta az idevágó problémákat és egészen új, jelentős eredményekkel gazdagította tudományos irodalmunkat. Értekezéseinek tárgyát a legkülönbözőbb területekről meríti. A középkor szellemi világába vezet *Együgyű lelkek tüköre* (Minerva 1929) c. értekezése, hol Boldog Margit olasz legendája és egy vele összefüggő nápolyi eretnek irányzat keletkezését világította meg, megértetve egyúttal, miért akadt el annakidején Margit szenttéavatása. Egy másik tanulmánya a Jókai-kódex szellemtörténeti háttérét rajzolja meg (*A Jókai-kódex és az obszerváns irodalom*. E. Ph. K. 1933). Nemrég kiadott értekezésében (*Cola di Rienzo és az obszerváns irodalom* uo. 1942) tisztázta Nagy Lajosnak abban a tetteben, hogy a római impérium képviselőjéhez fordult igazságtételért, a renaissance szellemének első nagyszabású magyar megnyilatkozását. Egyúttal kiadta, magyarra fordítva, a Rienzo életét elmondó és magyar vonatkozásokkal telt XIV. századi római krónikát (Olasz Szemle 1942).

Kitünő tanulmányban írta meg (Kath. Szemle 1935), hogyan jutott Pázmány Péter gráci tanulóévei alatt a nagy olasz teológusokkal érintkezésbe, s hogyan lettek ezek restauráló mozgalmának sugalmazói; már első dolgozataiban tisztázta Csokonai Vitéz Mihály és Faludi Ferenc költészete olasz irodalmi ihletének kérdését, valamint az Esterházyak olasz színpadi játékaiknak és kiadványainak keletkezését.

Végül számos tanulmányban foglalkozott a Risorgimento magyar vonatkozásainak tisztázásával, nevezetesen Garibaldi és Mazzini magyar kapcsolataival (*Garibaldi e la questione ungherese*, Corvina 1933, *Türr István 1860-ban*, B. Szemle 1929 stb.) és külön ki kell emelnünk *Mazzini e Kossuth* c. kötetét (Firenze 1929), hol egy világos és magas bevezető történeti tanulmány után igen értékes és ismeretlen levelezési anyagot tett közzé. Tisztázta Leopardi magyarországi hatásának kérdését is (Róma 1938).

Említsük meg még kitünő olasz-magyar és magyar-olasz kézi szótárát, ezt az egyetlen eszközt, mely ma az olasz nyelv magyar tanulmányozóját az olasz nyelv ismeretébe bevezetheti.

Megalapította és szerkeszti a Délvidéki Szemlét. A római egyetem magyar tanszékén éveken át igen szép eredménnyel képviselte a magyar tudományosságot és vezette a Római Magyar Intézetet.

Koltay-Kastner Jenő tudományos munkásságát az éles kritikai érzék és a bőbeszédűséget kerülő tárgyiaság jellemzi. Bár előtte is írtak kitűnő tanulmányokat a magyar-olasz szellemi kapcsolatok köréből, ilyen rendszeresen és ennyi tudományos módszerességgel még senki sem kutatott e téren, s ami egyéb mutatkozott rajta kívül az utóbbi évtizedben, az is jórészt az ő intézetéből indult ki. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy Koltay-Kastner Jenő a magyar vonatkozású olasz filológia megalapítója.

Akadémiánkon az olasz irodalomnak jelenleg nincs képviselése. Az ajánlott személyében értékes és megbízható, hű munkást nyerne e téren is.

Eckhardt Sándor l. t.

Horváth János r. t.

Husztí József r. t.

Pukánszky Béla l. t.

Brisits Frigyes l. t.

TAMÁSI ARON-t az I. osztály széptudományi alosztályában megüresedett egyik *levelező* tagsági helyre tisztelettel ajánljuk.

Tamási Áron ma kétségkívül legtehetségesebb, legtermékenyebb és művészetével a magyarságra legerősebben ható írója Erdélynek. 1897-ben született az udvarhelymegyei Farkaslakán, ahol székely ősei háromszáz éve élnek. Pályája faluból indul el, és a maga erejéből, tisztán szellemi kincseinek erejével ível a nemzeti köztudat nemes régiói felé. A világháborúból a nagyezüst vitézségi éremmel kitüntetve tért meg, mint tartalékos hadnagy. A román megszállás harmadik évében, főiskolai tanulmányainak elvégzése után, világot látni Amerikába indul, ahol eleinte fizikai munkával keresi kenyerét. Három év múlva hazajön a megszállott Erdélybe. Nemzeti missziót vállal és Benedek Elek vezetésével, sokszor gyalog és szekéren utazva, bejárja a Székelyföldet és Erdély falvait, mindenütt terjesztve a magyar ígét. A vásárhelyi találkozót 1937-ben ő hozta létre és az ő elnöksége alatt egyesült, világnézeti különbségeket félretéve, az erdélyi magyar fiatalság: a találkozóan a magyarság minden sorskérdését meg-

tárgyalták és egy hitvallásban megfogalmazták. A marosvécsi írói munkaközösségnek is kezdettől fogva tagja volt Tamási Aron. Művei először az Erdélyi Helikonban és a Szépmíves Céh kiadásában jelentek meg. A visszacsatolás után a kormányzó Corvin-koszorúval tüntette ki; a Kisfaludy-Társaság tagjai közé választotta.

Munkái: *Lélekindulás*, 1925 (novellák). *Szűzmáriás királyfi*, 1928 (regény). *Hajnali madár*, *Helytelen világ*, *Erdélyi csillagok*, 1929—1930 (novellák). *Címeresek*, 1931 (regény a forradalmak idejéből). *Abel a rengetegben*, *Abel az országban*, *Abel Amerikában*, 1932—1934 (regényciklus). *Rügyek és reménység*, 1937 (novellák). *Jégtörő Mátyás*, *Ragyog egy csillag*, 1937—1938 (regényciklus). *Szülőföldem*, 1939 (székelyföldi rajzok). *Magyari rózsafa*, 1940 (regény). Összegyűjtött novellái 1942-ben jelentek meg. Írt négy színdarabot is, szimbolikus-reális cselekménnyel: *Énekes madár*, *Tündöklő Jeromos*, *Vitéz lélek*, *Csalóka szivárvány*.

Ma még nem lehet véglegesen meghatározni Tamási Aron helyét a magyar irodalom történetében, mert filozófiailag elmélyülő tehetsége bizonyára még sokat fog alkotni, de véglegesen mondható az az érdeme, hogy a székely nép leghívebb testi-lelki arcát ő fedezte föl az irodalom számára és emelte a nemzeti művészet központjába. Egyetemesen magyar művészetet teremtett székely történeteiben és mégis tehetsége azonos maradt a székelység meseteremtő és művészi kifejező módjával. Kritikánknak még sok elintézni valója lesz vele kapcsolatban, bár — más, kiváló írástudók mellett — Babits Mihály, Reményik Sándor, Makkai Sándor, Németh László, Benedek Marcell — írtak róla tanulmányokat. Várkonyi Nándor írja *Az újabb magyar irodalom* című kötetében (1942, 454): „Tamási új, bűvös mesevilágot tárt föl, mely egyszerre pompás, eredeti költészet s ugyanakkor a közös népi léleknek olyan kincse is, mint az ősnépek hitregéi.” Pintér Jenő nagy összefoglaló irodalomtörténetéből (VIII, 2, 1200—1217) legyen szabad idézni néhány rávonatkozó sort: „Remek elbeszélései csak a legszerencsésebb ihlet óráiban foganhattak... *Abel a rengetegben*: a legeredetibb magyar regények egyike. Ez a remekbe készült könyv a magyar faj szellemi felsőbbségének és elpusztíthatatlan találékonyságának bizonyítéka. Tamási a regénytrilógia megírásával nagy dolgot művelt. Abel alakjának megalkotása hozzákapcsolta nevét a hőöket teremtő magyar írók irodalomtörténeti fényű neveihez. Gvadányi József peleskei nótáriusától kezdve János

vitézen és Toldi Miklóson keresztül sok költői személy vésődött a magyar olvasók képzeletvilágába, ezeknek sorában ott áll Ábel is, a székely ifjú... A *Szűzmáriás királyfi* tele van őserővel. Az író a lélek legmélyéig fölfedi népe gondolkodását, másrészt meseszerűen kialakult jelképes világot ábrázol... A *Tündöklő Jeromos*: az 1936. évi erdélyi drámapályázaton 83 közül nyerte a jutalmat."

Megemlíthetjük még, hogy Tamási Áron, aki gyermekkorának kimeríthetetlen élményeiből faragja humoros-fantasztikus alakjait és teremti a székelység új mitológiáját: írt szépirodalmon kívül igen sok tanulmányt, kritikát, nemzetpolitikai dolgozatot is. Ezekből egy kötetre való most van sajtó alatt.

Külföldön is számottevő sikert aratott gyökeresen magyar alkotásaival és a magyarság új eszményeit terjeszti.

Akadémiánknak nagy nyeresége volna, és *Erdélynek az anyaországgal való szellemi únióját teljesebbé tenné*, ha Tamási Áron, mint az erdélyi magyarság egyik szellemi vezére és a magyar széppróza nyelvének legnagyobb élő mestere, a magyar tudós társaságban helyet foglalhatna.

Áprily Lajos l. t.

Ligeti Lajos l. t.

Bárczi Géza l. t.

Knieszsa István l. t.

Eckhardt Sándor l. t.

Zolnai Béla l. t.

Horváth János r. t.

Pais Dezső r. t.

Zsirai Miklós l. t.

Alszeghy Zsolt l. t.

A II. OSZTÁLYBA

TISZTELETI TAGNAK:

A II. osztályba *tiszteleti* tagnak ajánljuk **BARANYAI LIPÓT** igazgató tagot, a magyar felsőház élethossziglan kinvezett tagját.

Különösen az utóbbi években több nagyhatású előadásából és irodalmi dolgozatából, valamint egész munkásságából meggyőződünk a felől, hogy Baranyai Lipót valóban rendkívül széles, általános műveltségű, a társadalmi tudományok több ágára kiterjedő, alapos szakismeretekkel rendelkező férfiú.

A végből, hogy e szűkre szabott ajánlásunkban csak a leglényegesebbek kiemelésére szorítkozzunk, felemlítjük, milyen meglepő tudással nyilatkozott a görög és római művelődésnek kérdéseiről, másfelől több folyóiratban meg-

jelent, tanulmányzámba menő cikkeivel bizonyította azt is, hogy mennyire behatolt az újabbkori és legújabbkori történelem tanulmányozásába.

Irodalmi dolgozatai élénk korfestést, a gondolatok gazdagságát és erős magyar nemzeti érzést tükröznek vissza, s egyúttal a szerző választékos ízlését és szokimondó, bátor meggyőződését bizonyítják.

Mint igazgatótanácsunk tagja, Baranyai Lipót évek sora óta Társaságunk ügyei iránt teljes megértést és nagy segítő készséget tanúsított. Akadémiánk pénzügyi és gazdasági kérdéseiben véleményadással, szaktanácsának kifejtésével, a zárszámadások felülvizsgálásával mindenkor támogatta elnökségünket, e mellett tudományos munkásságunk és ennek eredményei iránt állandóan meleg érdeklődést mutatott. Önszántából nagyon jelentékenyen támogatta a nagy helyesírási szótár kiadásának ügyét, valamint a MAGYAROSAN c. nyelvművelő folyóirat széles körben való elterjedését.

Mindezek alapján, tekintettel Alapszabályaink 14. §-ának mind a két rendelkezésére, Baranyai Lipót kiválóan méltó arra, hogy helyet foglaljon tiszteleti tagjaink között, mert egyfelől olyan rendkívül művelt és nagy szak tudással rendelkező férfi, aki a tudomány, valamint egyúttal Akadémiánk körül is jelentékeny érdemeket szerzett, de másfelől olyan „tudománypártoló hazafi”, akinek belső tag gyanánt megnyerésétől Társaságunk „díszé és java örögbédését” várja.

Heller Farkas r. t.

Fellner Frigyes r. t.

Navratil Ákos r. t.

Vladár Gábor l. t.

Balogh Jenő ig. és t. t.

Finkey Ferenc t. t.

Domanovszky Sándor ig. és t. t.

Kornis Gyula ig. és t. t.

Kolosváry Bálint r. t.

A II. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

Mult évi ajánlásunkat felújítva, a II. osztály A) alosztályába *rendes* tagnak tisztelettel ajánljuk **dr. KOVÁCS ALAJOS** c. államtitkárt, a Központi Statisztikai Hivatal ny. elnökét.

Amint már tavalyi ajánlásunkban is bátrak voltunk előadni, Kovács Alajost az Akadémia 1920-ban válasz-

totta meg levelező tagnak, főképp annak a sokoldalú munkának elismeréseképpen, amelyet a béketárgyalások statisztikai anyagának összeállítása és Magyarország igazának megvédése körül végzett.

Kovács Alajos régóta szorgalmas munkása statisztikai irodalmunknak. Magyarország demográfiai viszonyait, különösen nemzetiségi vonatkozásban, oly részletesen dolgozta fel, hogy azok a legalaposabb megvilágítást nyerték munkáiban. Tíz önálló munkája és számos statisztikai tanulmánya jelent meg népesedési, nemzetiségi, közegészségügyi, nemzetpolitikai és kulturális kérdésekről. Több munkája idegen (német, francia, angol, olasz) nyelven is napvilágot látott.*

Kovács Alajost a statisztika tudományának külföldi művelői is jól ismerik. A Nemzetközi Statisztikai Intézet 1926-ban választotta tagjai sorába és azóta annak minden ülésén részt vett és előadásokkal is szerepelt az Intézet ülésén. A statisztikai tudomány előbbrevitele érdekében végzett munkálkodása elismeréseképpen tiszteleti taggá választotta a német, finn és a mexikói Statisztikai Társaság. Hazánkban is méltányolták tudományos érdemeit. A Magyar Statisztikai Társaság és a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjaik sorába választotta és a Corvin-koszorút mindjárt a Corvin-Rend megalapításakor megkapta.

A revízió érdekében is sokat dolgozott és a kormány, nyugdíjazása után is, sűrűn vette igénybe munkáját, ha a magyar nemzetiségi statisztika megvédéséről és az elszakított területekhez való jogunkról volt szó. Nyomatásban idevágó munkái közül nem minden jelenhetett meg, mert nagy részük a kormány számára bizalmas emlékiratként készült. Kovács Alajos jelen volt a bécsi döntésnél, ahol, mint gr. Teleki Pál említette, különösen Kassa városának a magyar nyelvterülettel való összefüggését bizonyító statisztikai érvei és térképei döntő szerepet játszottak Kassa visszaitélésénél. Különösen kiemelkedők azok a munkái, amelyekben az ú. n. utódállamok népszámlálásait bírálta.

Alig van a magyarság sorskérdései között olyan, amelyet a statisztika számaival meg nem világított volna. A választójog, földbirtokreform, egyke, zsidókérdés, az elszakított magyarság sorsa, mind szerepelnek munkái kö-

* Munkáit felsoroltuk múlt évi ajánlásunkban és ezért nem térünk ki itt részletesen e dolgozatokra.

zött. A Magyarországot ismertető idegennyelvű munkában is többször találkozunk demográfiai tanulmányaival.

Mint a nemzetgazdasági bizottság jegyzője, Kovács Alajos szorgalmasan résztvesz Akadémiánk munkájában is.

Heller Farkas r. t.

Földes Béla t. t.

vitéz Surányi-Unger Tivadar l. t.

Alulírottak tisztelettel ajánljuk a t. II. osztály A) alosztályában üresedésben levő *rendes* tagsági helyek egyikeére **dr. LAKY DEZSŐ** egyetemi nyilvános rendes tanárt, Akadémiánknak 1926 óta levelező tagját.

Már a mult évi ajánlások során bátrak voltunk rámutatni Laky Dezső széleskörű és mélyen járó munkásságára. Immár húsz éve annak, hogy első nagy dolgozatával, mely a Csonka-Magyarország megszállásának káraitól szólt, magára vonta Akadémiánk figyelmét. Már e munkájában feltűnt éles kutató elméje, mely a kitaposott utak helyett a még fel nem derített kérdések felé tereli érdeklődését és ösztönzi őt oly kérdések felderítésére, amelyeknél nagy mértékű önállóságra van szükség.

Azokat a reményeket, melyeket első munkája bennünk keltett, további munkássága teljesen beváltotta. Gyors egymásutánban követték első nagyobb munkáját mélyenszántó tanulmányok az ipari munkabérek alakulásáról, Budapest székesfőváros társadalmának összetételéről, Magyarország kulturális viszonyairól, Csonka-Magyarország kriminalitásáról, halandósági viszonyairól, melyekhez több, francia nyelven megjelent tanulmány csatlakozott. E tanulmányok mindegyikét széles látókör, éles ítélőképesség és nagy körültekintés jellemzi; Laky Dezső figyelme mindig kiterjed a vizsgált jelenségcsoport összes vonatkozásaira és dolgozataiban élesen kidomborodnak a vizsgált kérdéscsoport lényeges szempontjai. Száraz adathalmaz helyett Laky munkáiban életet lehelő kép bontakozik ki lelki szemeink előtt, mely éles világításban mutatja a vizsgált jelenséget vagy kérdést.

Fokozott mértékben találjuk meg e tulajdonságokat azokban a hatalmas kötetekben, melyekkel Laky Dezső statisztikai irodalmunkat gazdagította. Áll ez elsősorban arról a kétkötetes nagy munkáról, mely Budapest népességének 1900—1920-ig való fejlődéséről szól. Különös

jelentőséget nyer e munka azáltal, hogy behatóan foglal-
kozik a székesfőváros fejlődésének gazdasági rugóival és
ezzel oly kérdésekre mutat rá, melyek újszerű világításba
helyezik a főváros népesedésének fejlődését. E munka
nagy jelentősége és magas tudományos értéke Akadémiánk
részéről is elismerést nyert, midőn 1930-ban a Chorin-dij-
jal tüntette ki.

Laky Dezső nagy munkabírása csak akkor bontakozik
ki előttünk, ha azt a gyors egymásután megfigyeljük, mely-
ben e hatalmas munkát két, ugyancsak nagyszabású és
különböző tárgyú munkája követte. A Budapest népessé-
géről szóló munka második kötete ugyanis 1929-ben jelent
meg és ugyanebben az évben még két vaskos kötet látott
napvilágot Laky Dezső tollából. Az egyik a háború utáni
pénzügyek egy nagyjelentőségű kérdését világította meg,
midőn az általános forgalmi adó fejlődését vázolta 1921—
1927. években Budapestre vonatkozólag, a második az al-
bérlok és ágyrajárók szociális gazdasági viszonyait vizs-
gálta nagy szociális érzéssel és széleskörű megvilági-
tásban.

Mult évi ajánlásunkban bővebben tértünk ki Laky
Dezső munkásságára és annak sokoldalúságára. Ezúttal
csak még egy nagyjelentőségű, mert népünk gazdasági hely-
zetét szomorúan jellemző jelenségről, Csonka-Magyaror-
szágban a tuberkulózis pusztításáról szóló munkájára kívá-
nunk rámutatni. Fejtegetései mintaképpül szolgálhatnak
arra a módszerre, mellyel a nemzeti létünk szempontjá-
ból döntő jelentőségű kérdések felderítésében eljárhatunk.¹

Munkásságán végigtekintve, első sorban a szociális
statisztika iránt való érdeklődése domborodik ki, melyet
széles látókörrel és mély társadalmi érzéssel dolgozott ki
számos munkájában. Érdeklődése főképpen a szenvedő em-
beriség problémáinak szól, midőn sorra választotta ki a sta-
tisztika problémái közül azokat, melyek az emberi élet
bajaival és sorsdöntő fordulataival függnek össze. Nagy
szolgálatot tett ezzel a magyar statisztikai irodalomnak,
mert feltárta a bajok forrását és ezzel sok irányban meg-
mutatta az utat is, mely a bajok gyógyításához vezet. Ez-
zel nála a statisztika fokozott mértékben lép a nemzeti
lét kérdéseinek szolgálatába és nyújt támaszt az igazi tár-
sadalmi politikának.

Munkásságát a Nemzetközi Statisztikai Intézet is el-

¹ Főbb munkáinak jegyzékét mult évi ajánlásunkban közöltük.

ismerte, midőn őt 1935-ben tagjai sorába választotta. Különös érdemeket szerzett a Magyar Statisztikai Társaság munkásságában, mely 1941-ben tiszteleti tagjai sorába választotta.

1933-tól kezdve a közélet fokozódó mértékben vette igénybe Laky Dezső szolgálatait. Tudományos munkásságra akkoriban kevesebb ideje maradt. Amióta azonban visszatért tanszékére, ismét belemélyedt tudományos búvárkodásába, hogy megvalósíthassa régi tervét, a magyar statisztika kézikönyvének megírását.

Amidőn felsorolt érdemeire való tekintettel Akadémiánk rendes tagjává való megválasztását tisztelettel ajánljuk, legyen szabad arra is hivatkoznunk, hogy a közelmúltban két statisztikus halálozott el, és ma a statisztika tudománya csak igen mostohán van Akadémiánkon képviselve.

Balás Károly l. t.
vitéz Surányi-Unger
Tivadar l. t.
Illyefalvi Lajos l. t.

Heller Farkas r. t.
Földes Béla t. t.
Balogh Jenő ig. és t. t.
Fellner Frigyes r. t.

A Tek. Akadémia II. osztályának A) alosztályában megüresedett *rendes* tagsági helyek egyikére alulírottak mély tisztelettel ajánlják megválasztásra **dr. SZLADITS KÁROLY**-t, a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetem nyugalomban levő professzorát és Akadémiánk lev. tagját. Dr. Szladits Károly a magyar magánjog legkiválóbb és legelismertebb tudományos kutatóinak egyike. Több mint négy évtizedes és maradandó értékű tudományos munkásságra mutathat vissza, s levelező taggá történt megválasztása óta is lankadatlan erővel és szorgalommal tevékenykedik választott élethivatásának valamennyi ágazatában.

Eltekintve attól a mélyre gyökerező hatástól, melyet mint professzor a szó legnemesebb értelmében vett tudományos képzés terén a jövő jogásznemzedékének felnevelése és irányítása tekintetében teljes sikerrel tudott érvényesíteni: önálló munkáinak, dolgozatainak, értekezéseinek és cikkeinek hosszú sorozata, a magyar magánjog irodalmában a legtekintélyesebb és legsúlyosabb helyek egyikét biztosította számára, s e mellett felbecsülhetetlen és folyamatoságában meg nem szakított szolgálatot tett élethi-

vatása kezdetétől fogva annak a nagyjelentőségű munkálatnak előkészítésében, melyet a magyar magánjog a múlt század végén újra felvett kodifikációja jelent. Mint professzort és tudomány hirdetőjét a tanítványokhoz való legszorosabb és legmelegebb kapcsolat jellemzi; mint író a kérdések mélyébe behatoló analitikus képesség a szintézisek iránti teljes hajlamossággal; írásmodora, frazeológiája ragyogó — azért, mert átlátszó, világos és a legnehezebb fogalmak megrögzítésénél is kétségeket kizáróan érthető; okfejtésének könnyedsége, logikájának beretvaélen forduló biztossága és határozottsága — ékesen szóló bizonyítékai annak, hogy a jog csakugyan a jónak és méltánynosnak s az egyszerűségében legnagyobb igazságosságnak a művésze.

Irodalmi tevékenysége a magánjog egész területét egyetemesen átöleli. Munkái felsorolására nem is vállalkozunk, és csak azokat emeljük ki, amelyek lev. taggá történt megválasztása után jelentek meg. Így essayszerű megemlékezését néhai Szász-Schwarz Gusztárról (1943), hatalmas kézikönyvvé gyarapodott *magánjogi vázlatának* IV-ik és V-ik kiadását (1935, 1938). *Grosschmid és a magyar kötelmi jog* c. tanulmányát (1936), *Les tendances modernes du droit des obligations* (Paris 1936) és *Szent István magánjogi törvényhozása* c. értékes dolgozatait (1938); továbbá három kisebb, de annál tartalmasabb értekezését, melyek *Szokásjog és codex*, *A közszerelemény biztosítása* és *Az erdélyrészi magánjog* címen, részben önállón, részben a Meszlényi- és Kolosváry-Emlékkönyvben láttak napvilágot. Különösen említünk kell a Grill-cég kiadásában legújabban megjelent nagy *magyar magánjogot*, melynek szerkesztési munkálatait vezette s több kötetnyi terjedelemben ő maga dolgozta fel és írta meg a nagy mű jelentékeny részét.

Rendes tagsággal való kitüntetését — a fentiek alapján — mint sokszorosan megérdemeltet hozzuk a Tek. Akadémiának javaslatba, abban a biztos tudatban, hogy dr. Szladits Károly megválasztásáról az Akadémia hivatás-szerű munkájában a legkiválóbb munkatársak egyikét kapcsolhatja magához.

Kuncz Ödön l. t.
Marton Géza l. t.
Nizsalovszky Endre l. t.

Kolosváry Bálint r. t.
Angyal Pál r. t.
Fellner Frigyes r. t.
Illés József r. t.

Alulírottak a M. Tud. Akadémia II. A) alosztályában megüresedett *rendes tagsági* helyek egyikére, mely tisztelettel ajánljuk megválasztásra **dr. TOMCSÁNYI MÓRIC** egyet. professzort, Akadémiánk lev. tagját, a *magyar közjog- és közigazgatási jog* tudományának kiváló képviselőjét. Terjedelmes és a jelzett két rokon tudományát egyaránt átfogó érdemes munkássága, azóta, hogy Akadémiánk őt 1928-ban lev. tagjául megválasztotta, egyre szélesedő keretek között és egyre mélyebben gazdagította rendszeres művekkel és értékes részlettanulmányokkal tudományos irodalmunkat.

Akadémiai székfoglalóját, megválasztása évében, *Rendészet, — közigazgatás — bírói jogvédelem* címen tartotta meg, s azt követőleg egész sorát bocsátotta közre kisebb értekezéseinek, melyekben sohasem a felmerült problémák újszerűsége és publicisztikai kiaknázása, hanem az azok mélyében rejlő elvi kérdések elméleti és dogmatikai feldolgozásának szempontjai vezették.

Irodalmi működése immár a negyedik évtizedbe fordul s kiindulási pontja az a két alapvető munkálat, melyben az úttörés nehéz feladatát, de egyúttal irodalmunkat értékes eredményekkel gazdagította. Az egyik *A vagyoni felelősség elve a közigazgatásban* (1905. Bpest), a másik *Jogerő a közigazgatási jogban* című tanulmánya. Mindkettő Tomcsányi későbbi írói működését mintegy eleve determinálta. A közigazgatási jog óriási és mélyreható változásoknak alávetett anyaga a módszeres feldolgozást szinte döntő jelentőségre emeli és Tomcsányit munkásságánál nem az encyclopedikus tevékenység olcsó sikerei, hanem a dogmatikus kutatás maradandó értékei vezették. Akadémiai lev. taggá történt megválasztása után közzétett dolgozatait ugyanez az irányzat jellemzi.

A felsorolás teljességére igényt nem tartva, a következő tanulmányokra hivatkozhatunk:

Adalék a jogellenesség problémájához (1933), *Ungarns konstitutionelle Entwicklung und gegenwärtige staatsrechtliche Lage* (1932), ugyanez francia nyelven (1932), *A magyar közigazgatási jog rendszere és néhány kérdése* (1937), *Jogi oktatás, közigazgatási képzés, közigazgatási minősítés* (1937), *Az alkotmányreformról* (1937). De említenünk kell a szerzőnek azokat az essay-szerű, magas színvonalú felsőházi és különnyomatokban is napvilágot látott előadmányait és felszólalásait is, amelyek a lefolyt több mint két évtized törvényhozási alkotásainak megannyi emlékkövei.

Tomcsányi fáradhatatlan és új utakon járó tudományos munkásságának azonban azok a rendszeres és monográfikus részletekre kiterjedő művek a legbecsesebb bizonyosságai, amelyekben Magyarország *közjogát* (egészen átdolgozott IV. kiadás 1940) és *közigazgatási jogát*, valamint pénzügyi jogunknak különös részét dolgozta fel (1933).

Nem pusztán anyagközlés és összeállítás, nem a tétel- és jogszabályok nyers ismétlése ez a két munka, hanem dogmatikus alapokon, széles elméleti háttérrel való fejtegetése sok vonatkozásban újjáalakult alkotmányjogunknak; — rendszerében és didaktikai szempontból pedig a magyar közjogi és közigazgatási jogi tudománynak úttörő dokumentuma.

Azt a munkaerőt és azokat a képességeket, amelyeket irodalmunkban Tomcsányi Móric neve jelez, sokszorosan gyümölcsözőbbé fogja tenni a megválasztásával járó elismerés, melyre őt mély tisztelettel hozzuk a Tek. Akadémiának javaslatba.

Kuncz Ödön l. t.

Marton Géza l. t.

Nizsalovszky Endre l. t.

Gajzágó László l. t.

Kolosváry Bálint r. t.

Balogh Jenő ig. és t. t.

Angyal Pál r. t.

Illés József r. t.

A II. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Tisztelettel ajánljuk a Magyar Tudományos Akadémia II. A) osztályának *levelező* tagjául **dr. BALÁS P. ELEMER**-t, a kolozsvári M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem jog- és államtudományi karának nyilvános rendes tanárát.

Ajánlottunk a magyar jogirodalomban kivételes szerepet tölt be. Irodalmi tevékenysége nemcsak kiterjed a magánjog és a büntetőjog egész területére, hanem mindkét területen a legkiválóbbaknál is szokatlanul széles körben képes a tudomány bel- és külföldi fejlődését minden részletében figyelemmel kísérni, mégpedig a nélkül, hogy erős egyéniségét a mások által elért eredmények bármikor is eltérítették volna attól, hogy a maga egyéni útját járja.

Ennek igazolására több évtizedes írói multjára viszsza tekintve, a példák igen gazdag sorozatára hivatkozhat-

nánk, ettől azonban arra való utalással állunk el, hogy korábban szerzett tudományos érdemei az 1940. évben már előterjesztett és az 1941. évben megismételt ajánlásban megérdemelt méltatásban részesültek. Mégsem mellőzhetjük Balás P. Elemér utolsó két évi munkássága eredményeinek felemlítését.

A tudománykara által a Trianont követő 20 év jogfejlődéséről kiadott gyűjteményes munkában Balás P. Elemér mutatta be a polgári törvénykezési jog és a büntető perjog fejlődését. Mindkét dolgozatnak aránylag kis részét foglalja le a tulajdonképeni ismertető tartalom, e helyett a fejlődésnek valóban plasztikus irányvonalát látjuk az alapvető problémák körül kavargó elvi viták megvilágításával.

Újabbkori jogirodalmunk egyik legjelentősebb alkotásának, a hatkötetes rendszeres magyar magánjognak keretében Balás P. Elemér dolgozta ki magánjogban önállósághoz legújabban jutott, kifejlődésben levő és egész jelentőségében még alig felmérhető részét, a személyiségi jogot (Magyar magánjog I. kötet 624—663. lap), továbbá a szerzői jogot (u.o. 664—704. lap), bizonyosságot téve arról, hogy a feldolgozott jogterületnek nemzetközi viszonylatban is a legkiválóbb művelői közé tartozik. Ennek bizonyosságául említjük meg azt a nyomtatásban még meg nem jelent jogászegyleti előadását is, amelyet az új olasz polgári törvénykönyv személyiségi jogáról tartott.

Karának Werbőczy emlékét idéző előadássorozata keretében Werbőczy, *a modern ember* c. tanulmányában a renaissance szellemiségnek a jog világával való kapcsolatait elemezve, a nagy magyar jogász sokszor méltatott egyéniségéről alkotott képet új és érdekes vonásokkal volt képes gazdagítani, egész egyéniségét pedig újszerű megvilágításba helyezni.

A személyi és dologi szemlélet megkülönböztetésének a korábbi tudományos kutatásai során is nagy eredménnyel felhasznált gondolatát értékesíti *Személyi és dologi szemlélet az anyagi büntetőjog fejlődésében* c. dolgozatában (Illés-émlékkönyv 15—32. lap). A jog történeti fejlődése során felmerült egyes szabályokat majd a statikus, majd a dinamikus dologi szemlélet, majd pedig a személyi szemlélet megnyilatkozásaiként mutatva be, s a különböző szemlélési módoknak a kor szellemiségében gyökerező alapjait is megmutatva, a jogfejlődés sok fordulatára ad új és elfogadható magyarázatot.

Csak legújabban hagyta el a sajtót Balás P. Elemér-

nek *A kiskorúak és gondnokoltak büntetőjogi védelme* c., mintegy 220 lap terjedelmű dolgozata, amelynek anyagából kiemelkedik annak a magyar irodalomban eddig kellő figyelemre nem méltatott kérdésnek a tárgyalása, hogy a kiskorú és a gondnokolt esetében indokolttá váló, de kétséges kimenetelű orvosi beavatkozáshoz való hozzájárulást ki adhatja meg és minő jogi következményekkel.

Ha Balás P. Elemér hosszú idő óta kifejtett irodalmi tevékenységét nem ismernénk és termékeny tollának csupán az utolsó két évben napvilágot látott alkotásait lenne módunk értékelnünk, azokban akkor is a jogtudomány tökéletesen kiforrott művelője állana előttünk, akinek a Magyar Tudományos Akadémia belső tagjai sorába való beválasztását méltán tarthatnánk minden vonatkozásban kívánatosnak.

Ajánlásával az ő nagyértékű tudományos munkásságát a legméltóbb és valóban jól megérdemelt elismeréshez kívánjuk juttatni.

Vladár Gábor l. t.

Buza László l. t.

Nizsalovszky Endre l. t.

Túry Sándor Kornél l. t.

Angyal Pál r. t.

Balogh Jenő ig. és t. t.

Finkey Ferenc t. t.

Kolosváry Bálint r. t.

Kuncz Ödön l. t.

A M. Tud. Akadémia II. osztályának A) alosztályában betöltésre váró *levelező* tagsági helyek egyikére mély tisztelettel újból ajánljuk **dr. HELLER ERIK** kolozsvári egyetemi ny. r. tanárt, a büntetőjogi irodalom kiváló művelőjét.

Heller Erik 1880. május 15-én született. Atyja Heller Ágost, a neves fizikus, előbb főreáliskolai tanár, majd a M. Tud. Akadémia főkönyvtárnoka volt.

Heller irodalmi munkásságát 1912-ben a Büntetőjog Tára hasábjain kezdte meg, s azóta számos nagyobb művel és sok igen értékes kisebb tanulmánnyal gazdagította büntetőjogi irodalmunkat. Több, figyelmet érdemlő dolgozata jelent meg német, francia, görög és olasz nyelven. *A magyar büntetőjog tankönyve* 1931—1937. kitűnő kritikai feldolgozását adja az általános tanoknak. Újabb értekezései közül kiemelkednek: *Materiális anyagi bűnösség* (1936), *Anyagi jogellenesség és büntetőjogi reform* (1938), *Tettazonosság és azonosság* (1939) című tanulmányai, melyekben széles irodalmi alapon, s több, megfontolást ér-

demlő új gondolatot vetve fel, a büntetőjog legnehezebb kérdéseit tárgyalja. Kongresszusi véleményei iránytvágók, könyvbírálatai messze túlhaladják az egyszerű ismertetés kereteit. 1940 óta megjelent munkái a következők:

A beszámíthatóság misztériuma. (Acta Universitatis Szegediensis. Sectio iuridico-politica. Tomus XIV. fasc. 3. 24. l.)

Büntetőjog és világnézet. (Magyar Jogászegyl. Ért. IX. évf. 1. sz. 21 l.)

A magyar büntető törvényhozás két utolsó évtizede. (Kolozsvár, 1941. 35 l.)

Ami nincs bent a Büntetőtörvénykönyvben. (Magyar Jogi Szemle XXII. évf. 13. sz. 19 l.)

Büntetőjogunk haladásának útja (1941). (Acta Univ. Szegediensis. Sectio iur.-pol. Tom. XV. fasc. 4. 41 l.)

Büntetőtörvénykezési jog. III. kiadás. (1943). (Gépirásos előadási vezérfonal, a bünt. törv. jog egész anyaga 189 l.)

Sajtó alatti munkák 1942-ből, amelyek a nyomdák késedelmessége miatt még nem jelentek meg.

A büntetőjog és a nagyközönség (szabadegyetemi előadás).

Megtorlás, prevenció, korszellem (jogászegyl. előadás).

Erkölcsei és vagyoni bizony. ismertetése a fellebbeíteli főtárgyaláson; tettazonosság kérdése. Büntetőjog Tára XCII. 33—37.

Szerzőtárs fogalma; zsidó származással való gyanúsítás. (U. o. 81—86. l.)

Tettazonosság külföldi fizetési eszközökkel való visszaélés esetében. (U. o. XCIV. 17—19. l.)

Egyetemi leckekönyv meghamisítása; a jogegységi per-orvoslat lényege, ezzel kapcsolatban a szubszumpcio és a mérlegelés közti különbség. (U. o. 33—38. l.)

Rendőrség elleni gyűlöletre izgatás. Védő szólásszabadsága (ius defendendi) kérdése izgatást tartalmazó kijelentés keretében. (U. o. XCV.)

Igazságügyminisztérium részéről kért vélemények:

Egy Bpn. tervezetéhez.

A III. Bn. tervezetéhez.

Új büntetőkódexhez.

Kitartó és magas színvonalon álló munkásságával Hel-

ler teljes mértékben rászolgált arra, hogy Akadémiánk tagjai sorába válassza.

Irk Albert l. t.

Angyal Pál r. t.

Buza László l. t.

Balogh Jenő ig. és t. t.

Túry Sándor Kornél l. t.

Finkey Ferenc t. t.

A II. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Dr. DEÉR JÓZSEF egyetemi ny. r. tanárt, a Gróf Teleki Pál-Tudományos Intézet keretében létesült Magyar Történettudományi Intézet igazgatóját, a II. osztály B) alosztályába *levelező* tagul ajánljuk.

Deér József (szül. 1905.) a magyar középkori történet egyik leghivatottabb művelője. Már első nagyobb munkája *A magyar törzsszövetség és patrimoniális királyság külpolitikája* (1928. 162 l.) kitűnik a szempontok gazdagságával és az ábrázolás nagyvonalúságával. A diplomáciai eseményeket nem krónikás modorban sorolja fel, hanem mindig arra törekszik, hogy az olvasó világos képet kapjon Magyarország külpolitikai helyzetéről a fejlődés folyamán. Különösen azok a megállapításai becsesek, amelyekkel rámutat a külpolitikának kapcsolataira az általános eszmétörténettel, az ország társadalmi és állami viszonyaival. Stílusa, előadásmódja világos, a részletekben nem vész el, biztos kézzel emeli ki a történet gazdagságából a lényegest.

Igazi kutatóra vall, hogy következő kisebb dolgozatai oly kérdéseket tisztáznak, amelyek első nagyobb munkájából következtek. Ezek közül különös érdeklődésre tarthat számot *A magyar-horvát államközösség kezdetei* c. 1931-ben megjelent tanulmánya, melyet később németül is közre adott. A horvát és a magyar tudományos világ már régóta vitatkozott azon, hogy Horvát-Dalmátország milyen viszonyba került Magyarországgal Szent László és Kálmán király hódítása után. Főleg egy 1102-re datált „szerződés” okozott nagy fejtörést. Deér József meggyőző erővel mutatott arra, hogy a kérdéses „pactum” a késő-középkori spekulatív történet szemléletben leli magyarozatát, mely szívesen öltöztette az államjogi kapcsolatokat szerződés formájába. Már e munkájával kapcsolatban rá kell mutatnunk Deér József tudományos működésének egyik jellegzetes vonására. Könyveinek és tanulmányainak java olyan

kérdéseket tárgyal, amelyeknek helyes elbírálása nemzeti szempontból is igen fontos. Az ő kezében a történetírás valóban nemzeti tudomány. Ilyen értelmű munkái közül meg kell említenünk a bécsi Mitteilungen des österreichischen Instituts für Geschichtsforschung c. folyóiratban megjelent dolgozatát: *Ungarn in der Descriptio Europae Orientalis*, mely értékes adalékot nyújt ahhoz, hogy miképpen látta a külföld-Magyarországot. A magyar nemzeti érzés jelentkezéséről olvasunk finom megjegyzéseket *Közösségérzés és nemzettudat a XI. XIII. századi Magyarországon* (a Gróf Klebelsberg Kunó-Történetkutató Intézet 1934. évi évkönyvében) című tanulmányában. Jelentőségben azonban még ezt is túlszárnyalja *A magyar nemzeti öntudat kialakulásáról írt dolgozata* (Magyarságtudomány. 1936 36 l.). Deér József ebben a munkában gondosan összegyűjtötte mindazokat a korai adatokat, amelyek bizonyosságot tesznek a magyar hivatástudat korai jelentkezéséről: „Ezt az erős népet, melynek vére és csontjai a különböző országok hegyeit és völgyeit borítják, rendelé Isten pajzsul a Nagy Török ellen, hogy bátorságuk és derekasságuk révén a szent Kereszténység az óhajtott békét élvezhesse” (Laskai Ozsvát).

De Deér József nemcsak a magyar közép-kornak, hanem a magyar őstörténetnek is józan ítéletű kutatója. A Szegeden 1934-ben németül közölt *Heidnisches und Christliches in der altungarischen Monarchie* c. könyvének (124 l.) az a felismerés az alapja, hogy a kereszténység felvétele után még sok lovas nomád hagyomány él tovább intézményeinkben, szokásainkban. A magyar fejedelem már a pogány korban *dei gratia* uralkodott népén, a középkori istenkegyelmiség tanában tehát ősi lovas nomád képzetek kísértének tovább. A türk népek köréből vett számos adat bizonyítja Deér József eredeti felfogását. E problémakörből veszi tárgyát *Pogány magyarság, keresztény magyarság* (1938. 274 l.), valamint *A magyarság a nomád kultúrközösségben* (Magyar Művelődéstörténet I. köt. 23—90 l.) c. könyve, illetőleg tanulmánya, mindkettő a szellemi és az anyagi jelenségekre egyaránt kiterjeszkedve kitűnő összképet ad a magyarság ősi műveltségéről.

Gondos részletrajz, a külföldi összefüggéseknek is aprólékos kidolgozása jellemzi két másik munkáját: *Zsigmond király honvédelmi politikája* (1937 92 l.); *A magyar királyság megalakulása* (1942 90 l., németül is az Archivum Europae Centro-Orientalis VIII. kötetében). Az előbbi a köznemesség katonai értékéről, a zsoldosság kia-

lakulásáról, a banderiális szervezet eredetéről vallott közfelfogást veszi a kritika bonckése alá és mutatja be tartahatatlanságát. Zsigmond politikája is egészen új megvilágításba került Deérnek e munkája által. Az utóbbi tanulmány nemzeti szempontból is fontos kérdést tisztázott. Többé nem lehet vita tárgya, hogy mi volt a keresztény hitre térő Magyarország viszonya a német császársághoz. Átfogó szempontok párosulnak gondos forráskritikával és fogalmi elemzéssel e kitűnő munkában.

Végül legyen szabad még felemlíteni legutóbb megjelent olasz nyelvű könyvét is: *Evoluzione dell'idea dello stato ungherese* (Roma 1941), mely a magyar történetet főleg a nép—államhatalom viszonyában tárgyalja.

Az előadottakból kitűnik, hogy dr. Deér József oly nagy jelentőségű, magas színvonalon álló tudományos munkásságot fejt ki, amely mindenképpen méltóvá teszi őt arra, hogy a M. Tud. Akadémia tagjai között helyet foglaljon.

Hajnal István r. t.

Szekfű Gyula r. t.

Váczy Péter l. t.

Eckhart Ferenc r. t.

Domanovszky Sándor ig. és t. t.

Hóman Bálint ig. és r. t.

Szentpétery Imre r. t.

Alulírottak tisztelettel ajánljuk a II. osztály B) alosztályába *levelező* tagnak dr. FEKETE NAGY ANTAL országos levéltárnokot, a Pázmány Péter-Tudományegyetem bölcsészeti karának magántanárát.

Fekete Nagy Antal, aki 1900-ban született Szentesen s itt végezte középiskolai tanulmányait is, a középkori magyar településtörténet érdemes és szorgalmas művelője. Településtörténeti eredményei a középkori okleveles források teljes értékesítésével s a társadalmi és népi viszonyok kritikai elemzésével azon a magasabb szinten jelentkeznek, amely a településtörténetet a helytörténet fölé emelve, annak az egyetemes nemzeti történelem keretében is jogosan biztosít előkelő helyet. Módszerét először *A Szepesség területi és társadalmi kialakulása* c. terjedelmes munkájában mutatta be, amely Akadémiánk támogatásával jelent meg. Ez a munka biztosan fejt ki azt a nagy szerepet, amelyet a szepesi vidéken elsőnek megjelenő magyarság — kisszámú, esetleges szláv őslakosság, majd a később betelepült szászok mellett — a terület benépesítése és politikai megszervezése terén játszott. Meg-

világítja egyúttal a lándzsás kisenemesség és a szászok politikai és társadalmi fejlődését. A magyarságnak a Szepességre történt kiterjeszkedését és a vidék benépesítésében való részvételét megállapító eredményei nemzeti szempontból is figyelemre méltóak. Az adatgyűjtés és feldolgozás során szerzett módszertani megfigyeléseit külön tanulmányban tette közzé *A településtörténet és egyháztörténet* címen. A Magyar Művelődéstörténet II. kötetében *A település képe* c. alatt összefoglaló áttekintést nyújtott Magyarország középkorvégi települési viszonyairól. *A Documenta historiam Valachorum in Hungaria illustrantia* címen Lukinich Imre gondozásában megjelent nagy jelentőségű forráskiadványnak egyik tevékeny munkatársa volt; az itt közzétett forrásadatok alapján megírt bevezető tanulmányában a magyarországi románság történetének kezdeteit tisztázza s bizonyítja, hogy a románok Magyarország területén nem előbb, mint a XII. század végén jelentek meg. *A Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában* című nagybecsű sorozat régóta várt folytatásában elsőként jelent meg a közelmúltban Akadémiánk kiadásában *Trencsén megyéről* szóló kötete (415 l.), melyet Csánki Dezső módszerében s egyre több szóhoz juttatva a településtörténelem kivánalmait, készített el. A nagy forrástömeget rendszerező forráskiadvány bevezetésében kimutatja, hogy a magyarság már a XI. század folyamán megkezdte a vármegye területének birtokba vételét, s az országhatárt is még a XII. században elérte; a magyarság a vidéknek nemcsak politikai, egyházi és gazdasági megszervezését végezte, hanem számottevő mértékben résztvett benépesítésében is. A településtörténet társadalmi szálai vezették el Fekete Nagy Antalt a középkori magyar nemesség egységes kifejlődésének s a világi prédiális nemesség kialakulásának vizsgálatához; idevonatkozó eredményei *Az országos és partikuláris nemesség tagozódása a középkorban* c. tanulmányában láttak napvilágot. *A magyar-dalmát kereskedelem* c. elsőnek megjelent tanulmányában középkori gazdaságtörténetünk kérdéseinek tisztázásához járult hozzá.

Mint az Országos Levéltár tisztviselője, nem vonta ki magát azon hatás alól sem, amelyet e nagy tudományos intézményünk a maga forrásanyagával a vele foglalkozóra a levéltári anyag megismertetése és közkinccsé tétele irányában gyakorol. Az itt őrzött *Petróczy, Malonyay, Rudnyánszky*, továbbá a *Rákóczi családi levéltárakról* tanulmányokat írt, ezekben különösen kiemelve a társadalmi

szempontokat. Hivatali pályáján szerzett tapasztalatait szűrte le *A levéltárak kialakulása* c. tanulmányában is.

Munkái alapos és fáradhatatlan történetkutatót mutatnak be, aki megérdemelten helyet foglalhat Akadémiánk levelező tagjai sorában.

Markó Árpád l. t.

Fekete Lajos l. t.

vitész Házi Jenő l. t.

Jánossy Dénes l. t.

Szabó István l. t.

Angyal Dávid t. t.

Hodinka Antal r. t.

Gyalókey Jenő r. t.

Madzsar Imre r. t.

Nagy Miklós l. t.

Alulírottak **dr. KUMOROVITZ B. LAJOS** egyetemi magántanárt, a gödöllői premontrei gimnázium igazgatóját, a II. osztály B) alosztályába *levelező* tagnak ajánljuk.

A mult évi választások alkalmával Kumorovitz L. ajánlásához az osztály hozzájárult és megválasztása az összes ülésen is csak néhány szavazaton múlt. A tavalyi ajánlásban részletesen méltatott munkásságát azóta is több, kiváló tanulmány közzétételével gyarapította (a magyar címer hármasság halmára és kettős keresztjére vonatkozó újabb kutatások, a Gödöllői Évkönyv 1941/42. évf.; Árpád- és Anjou-kori történetünk fejlődésének fő irányai, a *Quarterly Hungarian*ben; a *comes capellae* oklevéladó működése, a *Regnumban*). Ezek a tanulmányai is, miként a korábbiak, gondos és finom eszközökkel végzett kutatások eredményeit tartalmazzák; a fentebb második helyen említett műve szintetikus előadási készségét is mutatja. Ezen újabb munkái igazolják, hogy az ajánlásra, amelyre Kumorovitz L. tavaly is érdemesnek találtatott, most még inkább érdemessé lett.

Meggyőződésünk szerint megválasztása által a tek. Akadémia komoly és hasznos munkaerővel gazdagodnék, s ezért az ajánlást tisztelettel megújítjuk.

Hajnal István r. t.

Szekfű Gyula r. t.

Váczy Péter l. t.

Szentpétery Imre r. t.

Eckhart Ferenc r. t.

Madzsar Imre r. t.

Györffy István elhúnyta óta a II. osztálynak nincs etnográfus tagja, s a tárgyi néprajznak nincs képviselője az Akadémiában. Ezt a nemzeti szempontból feltűnő hiányt

akarjuk kiküszöbölni, amikor a II. osztály B) alosztályába levelező tagnak ajánljuk **VISKI KÁROLY**-t, a budapesti Pázmány Péter-Tudományegyetemen a néprajz ny. r. tanárát.

Jelöltünk munkássága oly közismert, másrészt oly sokágú és nagy, hogy csak fő vonásaiban kívánjuk ismertetni. Viski főleg a tárgyi néprajz területén szerzett érdemeket, ámbár a szellemi hagyományok mezején is szorgalmasan búvárkodott.

A *magyarság néprajza* megszerkesztésében jelentékeny része volt. Ő írta meg az első kötetben a *bevezetést*, a *Bútor* és *Világítás* fejezeteit, a II. kötetben a *Diszítőművészet* és a *Hagyomány tárgyai*, a III. kötetben a *bevezetón* kívül a *Drámai hagyományok* c. fejezeteket. A bevezetés a leíró néprajz történeti szemléletéhez igazodik. A *Bútor* című fejezet az élő tárgyak, valamint a tárgyi és nyelvi emlékek alapján újszerűen világítja meg az egyes bútorok és a hagyományos házbelső történeti alakulását. A díszítőművészet több, eddig elhanyagolt tárgycsoportjára hívja fel a figyelmet, megmutatva a motívumok európai rokonságát, nyugati stíluselemekkel való kapcsolatát. Ez összehasonlításban minden tárgykörben nagy gonddal mutat rá a sajátos magyar elemre.

Az 1928. évi prágai nemzetközi kongresszus alkalmára Bátky Zsigmonddal és Gyórfy Istvánnal együtt publikálta a *L'art populaire hongrois* c. művet, melynek bevezetését is ő írta (XXX tábla + 240 lap). Hasonló, főképp a külföld felvilágosítását szolgáló összefoglaló publikációi: *Hungarian peasant customs* (1932. 187 l.), amely németül is megjelent és a *Hungarian dances* (1937. 194 l.). Az első gondosan megválogatott illusztrációkkal ad áttekintést a magyar népszokásokból, a naptári, valamint a gazdasági évkör és az emberi élet ciklusainak fonalán, az utóbbi a magyar tánc szellemét vizsgálja fényképek és hangjegyek megvilágításában. Ilyen, bár kevésbé eredeti publikációi a magyar néprajzi kutatás eredményeinek összefoglalásáról német (*Ungarische Volkskunde*, 1938.) és észt (*Hungari rakvapärane kultur*, 1929.) nyelven is jelentek meg, továbbá egy lengyel szakfolyóiratban is (1931.) és az erdélyi népművészetről finn nyelven (*Transsilvanian unkarialisten kausantaide* 1921.) és sajtó alatt van egy beszámolója a Südostforschungen-ban *Forschungsbericht über die Entwicklung der ungarischen Volkskunde seit 1919*. Rövid összefoglalásban kitűnő jellemzést adott az erdélyi magyar, száász és oláh nép hagyományos népi mű-

veltségéről és kölcsönhatásairól a M. Történelmi Társulat Erdély visszacsatolása idején magyar, német és olasz nyelven kiadott *Erdély* c. disz munkájában is.

Mint iránymutató tanulmányait ki kell emelnünk *Népi és úri műveltségünk összefüggései a tárgyi néprajzban* c. közleményét, amely a műveltségforma szerint rétegeződő társadalmi rendek tárgyi műveltségállományának kölcsönös egymásrahatásait vizsgálja és mutatja ki, különösen az építészetben és a díszítőművészetben. Hasonló jelentőségű *A magyar jelleg a néprajz tükrében*, (a *Mi a magyar?* c. könyvben 1939.) amely az első módszeres kísérlet alkalmasabb tárgyi és szellemi hagyománycsoportok alapján néhány jellegzetes magyar vonás megállapítására és *Ethnikai csoportok, vidékek* (1938) c. füzete a M. Nyelvtudomány Kézikönyvében, az első kísérlet a magyarság sajátosan elkülönülő csoportjainak szétválasztására.

Részlettanulmányainak és anyaggyűjtéseinek nagy tömegét nem sorolhatjuk föl. Kiemeljük e részben a Szalonta vidékére vonatkozó dolgozatait: *A szalontai népnyelvéből* (1913. és 1914.), *Arany népe* (1919.), *Aranyék háza* (1917.) c. dolgozatait, a székelységre vonatkozólag: *Adatok a székely építkezés ismeretéhez* (1911.), *Székely tűzhelyek*, *Adatok a székelykapu történetéhez* (1929.), *Székely népművészet* (1929.), *Székely szönyegek* (1928.), *Székely himzések I. Csíkmegyeiek* (1924.), vagy a balatonvidék néprajzára vonatkozólag: *Tihanyi házak* (1931), *A bakony-balatonvidéki kőépítkezés* (1926.), *Tihany őshalászata* (1932.), a szellemi hagyományok mezejéről: *A képmutogató* (1934.), *Két régi hagyományábrázolás, Bírópecsét* (1930.), *Trágyom és uzsora* (1936.), *Hegedű* (1943.), *Szültü* (1934.) c. közleményeit és főképen két, a külföldnek szánt felvilágosító publikációját: *L'art des pasteurs hongrois* (1928.) és *Gravures sur bois populaires roumains de Transylvanie*.

Ez a futólagos tájékoztatásunk is eléggé megvilágítja azt a sokoldalú, szorgalmas, lelkiismeretes és elmélyedő munkásságot, amellyel Viski Károly a magyar néprajzi tudományban anyaggyűjtés, analízis és szintézis terén nagy érdemeket szerzett. Beválasztása Akadémiánk gazdagodását jelentené olyan irányban, amelynek hiányát ma elég élenken érezzük.

Hajnal István r. t.
Szekfű Gyula r. t.
Jánossy Dénes l. t.

Domanovszky Sándor ig. és t. t.
Hóman Bálint ig. és r. t.
Gerevich Tibor r. t.

Dr. YBL ERVIN egyetemi c. ny. rk. tanár, kultuszminisztériumi min. tan., művészettörténész a II. oszt. B) alosztályába *levelező* tagul ajánljuk.

Az 1941. évi tagajánlások során részletesen ismertettük és méltattuk nagyérdemű tudományos munkásságát, amely különösen a magyar és az olasz művészet története terén mozog. Ybl Ervinnek köszönhetjük többek között Lotz Károlynak Akadémiánktól kiadott nagyszabású monográfiáját és az olasz reneszánsz szobrászat legteljesebb magyar nyelvű feldolgozását. Az elmúlt évben három nagyobb tanulmánya jelent meg a Szépművészet c. folyóiratban Fadrusz Jánosról, Ohmann Béláról és Pátzay Pálról. Folytatta nagyértékű képzőművészeti beszámolóit a Budapesti Szemlében. Kéziratban fekszik a külföld számára írt összefoglaló magyar művészettörténete.

Ybl Ervint a múlt évben is ajánlottuk, amidőn is az osztály megválasztotta s az összes ülésben alig maradt kisebbségben. Levelező taggá választása egy eredményekben gazdag munkásság jutalmazása volna és működése már azért is üdvös lenne Akadémiánkra, mert az művészettörténeti tagokban meglehetősen hiányt szenved. Ybl Ervin tagja Akadémiánk képzőművészeti és művészettörténeti bizottságának; 1936-ban megnyerte a Lotz Károly életrajzára kiírt pályázatot.

Megválasztását a legmelegebben ajánljuk a tekintetes Akadémiának.

Gerevich Tibor r. t.

Alföldi András l. t.

Nagy Lajos l. t.

Tompa Ferenc l. t.

Lepold Antal l. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

RENDES TAGNAK:

A III. osztály B) alosztályába *rendes* tagnak ajánljuk **dr. ILLYÉS GÉZA** (Sófalvi) levelező tagot, nyugalmazott egyetemi ny. r. tanárt, a budapesti urológiai klinika volt igazgatóját, több kül- és belföldi tudományos társaság tiszteleti és rendes, illetve levelező tagját.

Dr. Illyés Gézát Akadémiánk 1936-ban választotta levelező tagjának. 119 munkája közül az utóbbi években a következők jelentek meg:

La tuberculose urogenitale. (Journal d'Urologie.) Sajnos, hazánkban az urogenitalis tuberculosiban szenvedők száma igen nagy, s ezért egész Európában Illyés rendelkezik a legtöbb esettel. E munkájában újabb tapasztalatait ismerteti (magyarul is megjelent).

Supporations of the renale parenchyme. 1939-ben volt tervbe véve, hogy az urológusok internacionális társasága New Yorkban kongresszuson jön össze, ahol a 3 év előtt Bécsben tartott kongresszuson referálásra kiadott két téma került volna megvitatásra. A fenti téma Illyésnek lett kiadva s dolgozatában ezirányú tapasztalatait és felfogását ismerteti. E kongresszus, melynek elnökéül Illyést választották, a háború miatt elmaradt, de a referátumokat fél évvel előbb kinyomatták és a tagoknak szétküldték (a dolgozat magyarul is megjelent).

Sul drenagio perineale nella resezione della vescica. Anatómiai tanulmány, melyben ábrakon szemlélteti, hogy mely úton lehet legegyszerűbben drénezni a kismedence üregét a gát felé, egyes kismedencebeli műtéteknél. Magyarul is megjelent.

Über die Insuffizienz bei Steinniere. A legsúlyosabb vesegennyesedésekről ír, melyet köbetegetség idéz elő s pontosan megállapítja a beavatkozás idejét, lehetőségét és módját. Magyarul is megjelent. Székfoglaló előadása a M. Tud. Akadémiában.

Az urológiai műtétek eredményeit javító kezeléstről. A műtéti utókezeléstről ír saját elgondolása alapján.

Deposition of uric-acid crystals in the perirenal capsule and kidney tissues. (British Journal of Urology.) Ismerteti azon eseteinek szövettani vizsgálatát, ahol húgysavas kristály-kiválások a vese saját tokjában fájdalmas vesegyulladásokat okoztak. Randall amerikai szerző a vesekő keletkezését hozza oki összefüggésbe ezen kristálykiválásokkal a szövetben. Ezen közleményre reflektál Illyés s ismerteti régebbi eseteit és felfogását.

Über die schweren Fälle von Graviditätspyelitis. Mikulic königsbergi professzor felfogásával szemben leírja saját tapasztalatait s indokolja, hogy mikor lehet és kell életmentő beavatkozást végezni.

Surgical Urology. Constable et Co. Ltd. londoni könyvkiadó által kiadandó, Amerikának szánt kétkötetes mű, 391, részben színes ábrával; nyomtatásban megjelent (1940-ben), de terjesztését a háború megakadályozta. Illyés részletesen leírja benne évtizedeken át kialakult

felfogását, vizsgálati és mütéti módszereit s közli ritka, érdekes eseteit. E mű az Akadémia egyik ülésén be is lett mutatva. A munka az 1931-ben magyar nyelven megjelent „Urologia” című könyv részletesebb feldolgozása és újabb adatokkal való kibővítése.

Über die chirurgische Behandlung der Blasendiverticel. (1942.) A Zeitschrift f. Urolog. Chirurgie-ban megjelent dolgozat, amelyben leírja mütéti eljárását, bemutatja a gáti drénezés (előbb megjelent anatómiai tanulmány) előnyeit s az általa elért kedvező eredményeket, mert a mütéti mortalitást a nehéz hólyagmütéteknél ezáltal lényegesen le lehetett nyomni.

1920-ban a Pázmány Péter-Tudományegyetem orvostanári tanártestületének javaslatára Illyésnek egyetemi tanszéket kreáltak olyan módon, hogy a Kormányzó Úr megengedte, hogy a megürült III. sebészeti tanszék urológiai sebészeti tanszékké szerveztessék át s ezen tanszékre kinevezte ny. r. tanárnak. Az akkori szűkös anyagi viszonyok között e tanszék felállítása csak úgy volt lehetséges, hogy a v. k. minisztérium Budapest székesfővárosától bérbe vette a Szt. Rókus-kórházban elhelyezett 100 ágyas urológiai osztályt, melynek Illyés volt c. rk. tanárként vezető főorvosa. Kitartó, céltudatos munkával Illyésnek sikerült a klinikát mostani 106 ágyas otthonában, az Üllői-úti külső klinikai telepen elhelyezni, tökéletesen felszerelni, nagy szakkönyvtárat létesíteni, a „Magyar Urológiai Társaság” címmel tudományos egyesületet alapítani, sok kiváló tanítványt nevelni, kik között többen rk., illetve magántanárok. Tanszéki utóda is egyik legrégebb, kiváló tanítványa lett. A budapesti urológiai klinika internacionálisan ismert, nemcsak tudományos, külföldi szaklapokban is megjelent dolgozatai révén, hanem azért is, mert 1936-ban, amikor Bécsben volt az „internacionális urológiai társaság” utolsó kongresszusa, Illyés meghívására 86-an lejöttek Budapestre, (amerikaiak, angolok, franciák, németek stb.) megtekintették Illyés klinikáját, látták őt többször operálni, s bemutathatta mütéti és vizsgáló módszereit és érdekes patológiai készítményeit.

Illyés az urológia valamennyi ágára kiterjedő tudományos és úttörő munkát végzett, s nevét és iskoláját annyira ismertté tette, hogy méltán nevezhetjük őt a magyar tudományos urológiai-sebészet megalapítójának.

A modern urológia fejlődése éppen az 1900-as évek elejére esett, amikor Illyés tanársegéd volt a Dollinger-

féle sebészeti klinikán, ahol sok alkalma volt urológiai esetek tanulmányozására, s valóban a modern urológia vizsgálati módszereinek kiépítésében, egyes műtéti eljárások kidolgozásában tevékenyen résztvett. (A vese higító képességéről a funkcionális diagnosztika szolgálatában 1902.; Ureterkatheterezés és radiográfia 1902.; A belgyógyászati vesemegbetegedések sebészeti kezeléséről 1902.)

Később, önálló osztályhoz jutva, csakhamar Európában egyik legnagyobb urológ-sebészi anyaggal rendelkező s így módjában volt iskolát alapítani.

Illyésnek nagy érdemei vannak az urológiának, mint a sebészetről egyik önálló szakmává leszakadt tárgynak kialakításában és kifejlesztésében, melyet a magyar kormány is méltatott, midőn őt a 70 éves korhatáron túl egy tiszteleti évre a tényleges szolgálatban visszatartotta s a Kormányzó Úr neki a magyar érdemrend középkeresztjét a csillaggal adományozta.

Úgy gondoljuk tehát: Illyés mindenképen méltó arra, hogy őt a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjának megválassza.

Herzog Ferenc r. t.

Issekutz Béla l. t.

nemes Balogh Ernő l. t.

Neuber Ede l. t.

Manninger Rezső r. t.

Orsós Ferenc r. t.

A III. osztály B) alosztályába *rendes* tagnak tisztelettel ajánljuk **JÁVORKA SÁNDOR** nyug. nemzeti műzeumi igazgatót, a kolozsvári M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem c. ny. r. tanárát, levelező tagtársunkat.

Jávorka Sándort Akadémiánk 1936-ban választotta meg levelező tagul, elismerve azt a munkásságot, amelyet Jávorka három évtizeden át a magyar flóra kutatása terén kifejtett. E működését 1936. évi tagajánlásunkban (52. l.) részletesen ismertettük, tudományos közleményeit felsoroltuk. Jávorka Sándor már levelező tagul történt megválasztásakor a magyar flórakutatás vezére volt; hatalmas művei (a *Magyar Flóra kézikönyve* 1925., a *Magyar Flóra képekben* 1934.) azóta oly nagy fellendülést idéztek elő az újabb kutatóirányokban, amilyen előzően el sem volt képzelhető. A flórakutatók és növénygeográfusok valamennyien Jávorka Sándor két kézikönyvének kincseiből táplálkoznak, ő maga pedig tovább fokozza tudományos munkásságának kifejtését. Nemcsak több ér-

tekezésben (amelyek felsorolása az Almanachban megtalálható) közölte újabb megállapításait, hanem lelkiismeretes munkával tovább dolgozik a magyar flóra tudományos, kritikai synonymikával, teljes leírásokkal és termőhelyjegyzékekkel kiegészített többkötetes művén. E hatalmas anyagú mű kiadásának megvalósulása küszöbön áll, mert Akadémiánk tervbe vette ennek kiadását a *Magyarország természetrajza* című gyűjteményes kiadvány keretében és ennek szerkesztését Jávorka Sándorra bízta. Több munkatárs segítségével meg is indult a munka megírása. Időközben (1936.) Jávorka Sándor az Országos Természettudományi Múzeum Növénytára igazgatójává neveztetvén ki, e növénytár átszervezésének és a közönség művelődésére alkalmas részek kifejlesztésének szentelt több évet, nyugalomba vonulásáig (1940 végén).

Munkássága elismeréseképpen 1939-ben az akkor még Szegeden székelő M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem mat. és természettudományi karának javaslatára a Kormányzó Úr Ó Főméltósága az egyetemi ny. r. tanári címmel tüntette ki.

Akadémiánk elé 1941-ben terjesztette a *Növényelterjedési határok a Dunántúlon* című székkfoglaló értekezését, amelyben alapvető fontosságú növényföldrajzi megállapításait közli. Az ő érdeme a magyarországi megvédendő területekről és növényekről az Orsz. Természetvédelmi Tanács részére 1939-ben (Zólyomi Bálinttal) készített elaborátum, amely alapul szolgál a természetvédelmi mozgalom munkálataihoz. A III. osztály működésében Jávorka Sándor különösen az ország flórakutatásának irányítójaként szerepel, amennyiben az abban résztvevők munkálatait és a munkafelosztást, valamint a segélyezést megszervezi, az ország kutatóit a közös munkába egyesíti.

Még 1936-ban befejezést nyert az *Annales Hist. nat. Musei nat. Hungarici*-ban öt folytatásban megjelent *Kitabel herbáriuma. Herbarium Kitaibelianum* c. munkája, mely összesen 477 lapon, Kitaibel klasszikus herbáriumának több mint 14.000 lapját rendezte és fejtette meg annak tisztázatlan növényanyagát.

Kiadta *A Magyar Flóra kis határozója* második kiadását 1002 növény kicsinyített rajzával, (Budapest, 1937. A Studium kiadása XXXVIII. 346 l.) és pótlékkal. (Tájékoztató a visszatért országrészek növényzetéről. 1942.)

Folytatta „Kisebb Közlemények” „Kleinere Mittei-

lungen" című sorozatát (Bot. Közlemények XXXIV. 1937. 118—119. l.).

Inkább ismeretterjesztő, de tudományos értékű munkái a következők:

A hazatért Felvidék természeti kincsei I. Növényvilág. (Term. tud. Közl. 1938. 727—736. l.)

A visszatért Erdély természeti kincsei. II. Növényvilág. (Term. tud. Pótfüzetek. 1940. 154—163. l.)

Az *Asplenium fontanum* felfedezése Magyarországon. (Mat.- és Term. tud. Ért. LIX. 3. 998—1003. l. 1941.)

Kutatóúton Albániában. (Term. tud. Közl. Pótfüzetek. 1941. 126—137. l.)

Vadontermő gyógynövényeink hazai elterjedése. (Herba 1941—1942. több folytatásban.)

Magyar természettudósok a Balkánon. (Láthatár, ki-sebbségi kultúrszemle. X. 1942. 75—76. l.)

A nádorcsalád növénygyűjteménye a Magyar Nemzeti Múzeum tulajdonában. (Bot. Közl. XXXIX. 1942. 635—638. l.)

Új vendég Budapest flórájában. (U. o. 638. l.)

Mindezek alapján Jávorka Sándort, mint a hazai flórakutatás általánosan elismert és nagyrebecsült mesterét a legmelegebben ajánljuk a megüresedett tagsági helyek egyikére. Tudományos munkáival és az Akadémia III. osztálya munkásságában való odaadó, önzetlen szerepével erre a kitüntetésre méltán rászolgált. Bízunk abban, hogy további munkásságával az Akadémia díszét emelni fogja.

Vendl Aladár r. t.

Szabó Zoltán r. t.

Dudích Endre r. t.

Zimmermann Ágoston t. t.

vitéz Vendel Miklós l. t.

Mauritz Béla ig. és t. t.

Gombocz Endre l. t.

Marek József ig. és t. t.

Alulírottak tisztelettel ajánljuk **dr. NEUBER EDE** l. tagot, egyet. ny. r. tanárt, a III. osztály B) alosztályában az egyik üresedésben levő *rendes* tagsági helyre való megválasztásra.

Dr. Neuber Ede tudományos munkásságát részletesen méltatta a tekintetes Akadémia 1938-ban levelező tagul történt megválasztása alkalmával. Legyen szabad ezért most csak röviden rámutatni azokra a nagy, tudományos eredményekre, amelyek több súlyos, eddig alig, vagy egyáltalán nem gyógyítható betegség sikeres gyógyítási eljárásának kidolgozására vezettek. Ezek a kuta-

tások visszanyúlnak a jelen század első évtizedeire, midőn dr. Neuber Ede éveken át tartó tanulmányútja alatt foglalkozott a szervezet védekező képességének és a kemoterapeutikumok hatásmódjának tanulmányozásával. Ennek gyümölcseképen először a szkleroma allergiás reakciójának tanulmányozásával kapcsolatban észlelte az arany befolyását és erre alapította a fajlagos terápiás eljárást. Majd hazánkban első ízben észlelve *filaria*-eseteket, kidolgozta ennek arannyal és maláriaoltással történő terápiáját, melyet azóta a trópusokon is alkalmaznak, mint Neuber-módszert. Foglalkozva az emberi eredetű *mikrosporia* patológiájával és terápiájával, kiderítette bizonyos hormonok megjelenésének fontos szerepét ezen betegségben és ennek gyógyítását. A következő nagy horderejű felfedezése az *aktinomikozis* fajlagos diagnosztikájának kidolgozása, majd a betegek allergiás reakciójának pontos megfigyelésén és szükség esetén annak aranykezeléssel való erősítésén és fajlagos antigén adagolásán alapuló terápia. Foglalkozva az *eriszipelász* immunbiológiai kérdésével, kimutatta a fajlagos rekonvaleszcens savó kitűnő hatását, amelyre különösen a súlyos esetek gyógykezelésében van nagy szükség. Még *luesz* kezelésében is megkísérelte az immunbiológiai eljárást és ha ez egymagában nem is vezet rendszerint teljes eredményre, mégis a kemoterapiás szerek hatásának erősítésében és gyorsításában megnyilvánult az elgondolás elméleti helyessége.

Így, hosszú évtizedek kutatásai közben szerzett páratlanul gazdag tapasztalatokkal fogott hozzá a *börtuberkulózis* terápiájának kidolgozásához. Bizonyára még a nem-orvos tagtársak előtt is hosszú ideig emlékezetes marad legutolsó akadémiai előadása, melyben számos fényképpel demonstrálta azokat a valóban minden várokozást kielégítő terápiás eredményeket, melyeket három gyógyító eszköznek céltudatos kombinációjával ért el. Az arannyal, a saját vér befecskendezésének és a rekonvaleszcens gyógysavónak együttes alkalmazása csakis egy olyan szakavatott klinikus kezében hozhatta meg ezeket a fényes eredményeket, aki nagyon hosszú kutató munka folyamán tapasztalta ki ezen terápiás eljárások minden feltételét.

Dr. Neuber Ede gyógy módjai az egész világon mindenütt teljes elismerést szereztek nevének és a magyar tudományosságának. Számos európai, sőt amerikai tudományos egyesület választotta meg tagjává és kérte fel

előadások tartására. Sikeres kutatásaiért igen sok hazai és külföldi elismerésben és kitüntetésben részesült.

Külön meg kell emlékeznünk arról a hazánk közegészségügyének javulása érdekében kifejtett hatalmas munkásságáról is, amely a legfelsőbb elismerést: a II. oszt. magyar érdemkeresztet és a Corvin-koszorút is kiérdemelte. Előbb 10.000 elemi-iskolás gyermeket vizsgált át munkatársaival egy olyan rendszer kidolgozásával és megszervezésével, mely azóta mintaképpé vált és amely teljes tájékozódást nyújt a megvizsgáltak egészségi állapotáról. Ugyanezt folytatta az egyetemi hallgatók és a hajdúvármegyei vitézek gyermekeinek egészségügyi átvizsgálásával. 1929 óta mint az O. K. E. Antivenereás Bizottság elnöke e népbetegségek leküzdésére nagy mozgalmat indított, melyet később, mint az Országos Antivenereás küzdelem miniszteri biztosa folytatott, és elkészítette munkatársaival „Törvénytervezet a nemi betegségek leküzdéséről” című munkát.

Tudományos munkássága az Almanach kötetekben fel van sorolva; itt csak azt említjük meg, hogy eddig 103 tudományos közleménye jelent meg, melyek közül 20 esik a I. taggá való megválasztása óta eltelt 5 esztendőre.

Úgy érezzük, hogy az itt egészen röviden, vázlatosan és hiányosan ismertetett munkásság, melynek általánosan elismert tudományos hordereje mellett igen nagy gyakorlati jelentősége is van, teljesen kiérdemelte a rendes tagsági helyet. Ezért bátorkodunk dr. Neuber Ede rendes taggá való megválasztását mély tisztelettel ajánlani és kérni.

Herzog Ferenc r. t.

Orsós Ferenc r. t.

Issekutz Béla l. t.

nemes Balogh Ernő l. t.

Vitéz VENDEL (Vendl) MIKLÓS l. tagot, a soproni bánya- és erdőmérnöki karon a földtan és telepísmerttan ny. r. tanárát a III. B) alosztályba *rendes* tagnak ajánljuk.

Akadémiánk Vendel Miklóst tíz esztendővel ezelőtt választotta levelező tagjává. Ajánlottunk azóta nagy tudományos munkásságot fejtett ki. Munkái nemcsak nagy szorgalomról, hanem kiváló invencióról is tanúskodnak.

Több dolgozatában az üledékes kőzetek iszapolásá-

nál keletkező frakciók mennyiségi megállapítására szolgáló készüléket ismerteti, melyet maga a szerző szerkesztett. Többnyire az Odén-féle költséges és nehézkes készüléket szokták e célra alkalmazni; helyette Vendel Miklós egy új, egyszerűbb és sokkal olcsóbb készüléket szerkesztett, mely spirálrugóval méri a zagyba merített serpenyőre leülepedő frakciókat. További értekezéseiben kifejti, hogy azok a hibák, melyek e készülék használatával a szívóhatás folytán bekövetkeznek, milyen módon csökkenthetők. Az új spirálrugós szedimentációs mérleghez Romwalter Alfréd automatikus regisztrátort szerkesztett. E készüléket sok esetben mind a szerző, mind tanítványai kipróbálták és eredményesen alkalmazták.

A kallóföldekkel foglalkozik több értekezése. A tétényi bentonitok (kallóföldek) vizsgálatánál Vendel Miklós már 1920-ban utalt arra, hogy ez az iparilag fontos anyag az igen finom hamutufából üvegdevitrifikáció útján keletkezett; erre vonatkozó vizsgálatait 1937-ben fontos adatokkal egészítette ki.

A bentonitet a szerző a felsőrákosi lejtamésztkőben is felismerte; ez az anyag eredetileg nagyon finom alkotású riolites hamutufa volt, melynek üveges részéből devitrifikáció útján keletkezett a bentonit-kallóföld. A hamutufa felismerésének nagy geológiai fontossága is van, mert a kismarton-soproni medencében, mely a bécsi belső medencének mintegy függeléke, a hamutufa az első biztosan kimutatható torton vulkáni képződmény. Ez a bentonit kitünő derítő-föld, de a telep vastagsága csekély méretű.

A szemnagyság ábrázolására Vendel Miklós igen elemes grafikus eljárást eszelt ki. Az üledékek iszapolásánál elkülönülő frakciók mennyiségének gyors áttekintésére és összehasonlítására különböző kutatók igen különféle grafikus módszereket alkalmaznak. A szerzőtől kieszelt grafikus eljárás szerint az összetételt lécek ábrázolják; az eljárás kétszeres vetítésből áll és épen ezért lécz-kettős-vetítésnek mondható, mely teljes és biztos áttekintést nyújt, továbbá mennyiségi grafikus számításokra is alkalmas.

A Keleti Alpokban a leukofillit nagy regionális elterjedését a szerző ismerte fel. A leukofillites kőzetek főképp a mélyebb takarókban (Pennin-, alsó keletalpesi takarók) fordulnak elő; miután olyan nagy regionális elterjedésük van, segítségükkel az egyes kőzetsorozatokat és takarókat azonosítása lehetőségessé válik. Nehéz kérdés a leukofillitek eredetének a tisztázása. A szerző rámutat arra, hogy

a legegyszerűbb a zöld kloritet és szericitet tartalmazó csillámpalákból való származtatás, és pedig úgy, hogy ezeket az ásványokat gázok vagy oldatok kifakították; elképzelhető azonban az is, hogy az eredeti szericitpalába legkésőbbben a végső textura kialakulása alkalmával valahonnan magnézium szűrődött be.

A kőzetek üvegtartalmának mennyiségi mérésére legújabban Vendel Miklós olyan módszert gondolt ki és próbált ki, mely lehetővé teszi, hogy a vékony csiszolatban látható parányi mikrolitek jelenlétében is eszközölhető legyen az üvegtartalomnak kielégítő pontossággal való megállapítása. E módszer alkalmas út lehet az effuzív és szubvulkáni kőzetek szétválasztásában, ill. az intruzió mélységének megállapításában.

A szén- és ércsiszolatok ásványos elegyrészeinek mennyiségi térfogatszázalékos kimérésére Vendel Miklós az automatikusan regisztráló galvanométert ajánlja.

A kőzet-, szén- és ércmeghatározó módszereket Vendel Miklós vaskosabb kötetben állította össze, mely igen jól használható, célszerű tankönyvnek bizonyult.

A fenti munkák elsősorban közzetani természetűek; azonban Vendel Miklós több földtani vonatkozású művet is írt. Egyik legfontosabb ilyen munkája Magyarország technikai szempontból értékes ásványkincseit ismerteti. E terjedelmesebb monográfia hazánk ásványtelepeinek részletes leírását foglalja magában, kivéve a szén- és földi olaj-előfordulásokat. E munka a geológusok, bányászok és kutatók számára nélkülözhetetlen, és így nagy hiányt pótol.

Még kell még említenünk azt a közhasznú munkásságot, amelyet Vendel Miklós a hazai hasznosítható ásványtelepek kutatása terén főképp az Iparügyi Minisztérium megbízásából végzett és végez ma is. Elegendő itt felsorolni a Nézsa környékén, de különösen a szatmármegyei bányavidéken végzett és nemzetgazdasági szempontból olyan fontos kutatásokat, melyekről több dolgozatában számolt be. Ugyancsak gyakorlati irányú kérdéseket tárgyal a dorogi triaszvízről szóló értekezésében.

Az erdészeti kutató intézetek nemzetközi szövetségének 9. kongresszusa alkalmából hazánk több kísérleti erdőterületének földtani felépítéséről egyes vezetőket írt.

Eddigi eredményei a kiváló kutatót méltóvá teszik arra, hogy a rendes tagok sorába ajánljuk és meg vagyunk arról győződve, hogy rendes taggá való megválasztása a

szorgalmas és invenciózus kutatót további eredményes munkára fogja serkenteni.

Mauritz Béla íg. és t. t.
Telegdi Roth Károly l. t.
Schréter Zoltán l. t.
Tokody László l. t.

Vendel Miklós irodalmi munkássága 1934. óta.

Egy újabb iszapoló eljárás. (Mat. és Term. tud. Ért. LI. 1934. pp. 335—377.)

Az új iszapolókészülékre vonatkozó összehasonlító vizsgálatok. Szádeczky-Kardoss Elemérrel együtt. (U. o. LI. 1934. pp. 403—423.)

Az új iszapoló készülékkel való gyakorlati analízis. (U. o. LI. 1934. pp. 378—401.)

Über den grundsätzlichen Fehler der mechanischen Analyse nach dem Oden'schen Prinzip. Szádeczky-Kardoss Elemérrel együtt. (Kolloid Zeitschrift. 67. 1934. pp. 229—233.)

Die Geologie der Umgebung von Sopron. Geologischer Führer für die Studienreise des Arbeitsausschusses des Internationalen Verbandes fortschlicher Forschungsanstalten im Jahre 1934. (pp. 1—13.)

Kurze Zusammenfassung der Geologie der Umgebung des Balatonsees. Mit besonderer Rücksicht auf das Balatonhochland. Geologischer Führer für Studienreise des Arbeitsausschusses des Internationalen Verbandes fortschlicher Forschungsanstalten im Jahre 1934. (pp. 1—7.)

Közet-, szén- és ércmeghatározó módszerek. (1935. pp. 1—367.)

Vorläufige Mitteilungen über die volumprozentuelle Mengenbestimmung von Mineralkomponenten mittels Messung des vom Anschliff reflektierten Lichtes. (A. M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bánya- és kohómérnöki osztályának Közleményei. Sopron, VI. 1934. pp. 285—288.)

Die Ermittlung der Körnungskurve aus Schleuderversuchen. Romwalter Alfrédal együtt. (Kolloid Zeitschrift. Bd. 72. pp. 1—3.)

Sopron város földjének földtani felépítése. (pp. 18—25. Dr. Heimler Károly: „Sopron topografiája” c. művében. 1935.)

Eine einfache Schlammwaage mit Handbetätigung und automatischer Registrierung. Romwalter Alfrédal együtt.

(Neues Jahrbuch für Mineralogie etc. Beil. Bd. 71. Abt. A. pp. 524—552.)

Geologischer Führer der Versuchsflächen Ortástető und Csanyik des k. ung. Forstamtes von Bányabükk. (IX. Kongreß des Internationalen Verbandes forstlicher Forschungsanstalten. Ungarn. 1936. pp. 1—2.)

Geologischer Aufbau der Umgebung von Sopron und geologischer Führer in den Waldungen der kön. Freistadt Sopron. (U. o. pp. 1—13.)

Geologischer Führer durch die Versuchsfläche des „Haluskás“ Waldteiles der nationalen Kulturstiftung Párád. (U. o. pp. 1—7.)

Geologischer Führer der Versuchsfläche in dem Walde der k. Freistadt Pécs. (U. o. pp. 1—7.)

Geologischer Führer im Erzherzog Josef-Arboretum zu Gödöllő. (U. o. pp. 1—2.)

Kurze Zusammenfassung der Geologie der Umgebung des Balatonsees mit besonderer Rücksicht auf das Balatonhochland und auf die forstlichen Versuchsflächen bei Farkasgyepü. (U. o. pp. 1—5.)

Geologischer Führer im Guthur Walde des k. ung. Forstamtes von Guthur. (U. o. p. 1.)

Über eine neue Anwendungsmöglichkeit der Zentrifuge. Romwalter Alfréd del együtt. (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bánya- és kohómérnöki osztályának Közleményei. VII. 1935. pp. 52—53.)

Egy soproni római kemenceboltozat téglájának közetani vizsgálata. (Soproni Szemle. I. évf. 1937. pp. 1—16.)

Neuere Daten zur Kenntnis der Walkerde. (Bentonits) von Tétény. (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bánya- és kohómérnöki osztályának Közleményei. IX. 1937. pp. 320—336.)

Über die geologischen Verhältnisse der Umgebung von Nézsza. (U. o. pp. 327—372.)

Bentonit (kallóföld) a fertőrákosi lajtamészkből. Bentonit (Walkerde) aus dem Leithakalkstein von Fertőrákos unweit Soprons. (Földtani Közlöny, LXVIII. 1938. pp. 89—102.)

Újabb adatok a tétényi kallóföld (bentonit) ismeretéhez. (Mat. és Term. tud. Ert. LVII. 1938. pp. 1108—1115.)

Die technisch wichtigen Mineralschätze Ungarns mit Ausnahme der Kohlen und Erdöle vor und nach dem Zusammenbruch. (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gaz-

daságtudományi Egyetem bányá- és kohómérnöki osztályának Közleményei. X. 1938. pp. 105—304.)

Die technisch wichtigen Mineralschätze Ungarns mit Ausnahme der Kohlen und Erdöle vor und nach dem Zusammenbruch. (Sopron. 1939. pp. 1—232.) (Írodalmi függelékkel.)

Ein Leukophyllit aus den Hohen Tauern und einiges über die Leukophyllitfrage. (Eine vorläufige Mitteilung.) (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bányá- és kohómérnöki osztályának Közleményei. XI. 1939. pp. 1—7.)

A Sopron környékén előforduló leukophyllit értékesítése ügyében elvégzett vizsgálatok. Romwalter Alfréddal és Széki Jánossal együtt. (A Széchenyi-Tudományos Társaság Jelentése. 1937. pp. 1—3.)

Földtani időmérés. Dékáni székfoglaló 1938. (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 1938/39. tanévi Évkönyve. Budapest. 1939. pp. 47—60.)

A magyar ércbányászat. Tárczy-Hornoch Antallal együtt. (A „Magyar Ipar” c. műben 1940. pp. 159—174.)

Elektromos triászvíz-kutatás Dorogon. (Hidrológiai Közlöny. XXI. 1941. pp. 59—66.)

Elektrische Triaswasserschürfung in Dorog. (A M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem bányá- és kohómérnöki osztályának Közleményei. 1941. pp. 38—45.)

A nagybányavidéki ércbányászat teleptana. (A Mérnöki Továbbképző Intézet Kiadványai. XIII. 1942. pp. 1—12.)

Zur Frage der Projektion von Korngrößenanalysen. (Mineralogische und petrographische Mitteilungen. 53. 1942. pp. 253—263.)

Szemnagyság-elemzések grafikus ábrázolásáról (Mat. és Term. tud. Ért. LXI. 1942. pp. 249—257.)

A közetek üvegtartalmának kvantitatív méréséről. (Bemutatva a M. Tud. Akadémia III. osztályának 1943. február hó 15-én tartott ülésén.)

A III. OSZTÁLY A) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Akadémiánk III. osztályának A) alosztályába tisztelettel ajánljuk *levelező* tagnak **dr. EGERVÁRY JENŐ** matematikust, a M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem ny. r. tanárát.

Egerváry Jenő 1891-ben Debrecenben született, 1914-ben a budapesti tudományegyetemen bölcsészettudományi oklevelet, 1922-ben a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetemen, 1938-ban a Kir. M. Pázmány Péter-Tudományegyetemen magántanári képesítést nyert, 1941-ben kinevezetett a M. Kir. József Nádor-Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen a matematika ny. r. tanárává.

Egerváry Jenő 1914-ben közölt bölcsészettudományi értekezése az integrálegyenletek egy osztályával foglalkozik, mely alkalmazások szempontjából különösen fontos; új és eredeti módszerekkel jut el ezeknek teljes megoldásához. Ugyancsak az integrálegyenletek elméletéhez tartozó módszerekkel oldotta meg a szeizmikus trajektoriákra vonatkoztatott Bertrand-féle problémát. Egerváry tudományos kutató munkássága a matematika számos területére kiterjed; legnevezetesebb eredményei közé tartoznak azok, amelyek az algebrai egyenletek gyökeinek elhatárolására vonatkoznak. Ezek, valamint a Legendre- és Cebiseff-féle polinomokra, s az aritmetikai közepekre vonatkozó vizsgálatai Fejér eredményeihez csatlakoznak s valamennyi jelentékeny, új eredményekkel gazdagítja az irodalmat. Legújabb vizsgálatai az elemi és a differenciálgeometria sok alapvető kérdését általánosítják s gazdagítják új és szép eredményekkel.

Egerváry vizsgálatait a geometriai szemlélet mélysége, az analitikus módszerek alkalmazásában való ötletesség jellemzi. Eredményeinek részletes ismertetése mesze vezetne; de nincs is szükség rá, mert Egerváry eredményeit mind a hazai, mind a külföldi szakkörök jól ismerik; dolgozatai jelentékeny visszhangot keltettek, átvette őket a nemzetközi tudományos irodalom, s gyakran váltak új kutatások forrásává.

A M. Tud. Akadémia célját, véleményünk szerint, sikeresen mozdítaná elő, ha Egerváry Jenő sokoldalú, értékes munkásságát az Akadémiában folytathatná.

Riesz Frigyes l. t.

Kerékjártó Béla l. t.

Szőkefalvi Nagy Gyula l. t. Fejér Lipót r. t.

Egerváry Jenő irodalmi működése:

ALGEBRA, KOMBINATORIKA.

On a maximum-minimum problem and its connexion with the roots of equations. (Acta Szeged, 1922.)

Egy a szimmetrikus, multilinearis formára vonatkozó minimumfeladat. (Math. és Phys. L. XXIX. köt.)

A trinom egyenletről. (U. o. XXXVII. köt.)

On a generalisation of a theorem of Kakeya. (Acta Szeged, 1931)

Matrixok kombinatorikus tulajdonságairól. (Math. és Phys. L. XXXVIII. köt.)

ANALISIS.

Az integrálegyenletek egy osztályáról. (I. első rész Math. Ph. L. XXIII. köt. 1914.)

Über die charakteristischen geometrischen Eigenschaften der Legendreschen und Tschebyscheffschen Polynome. (Arch. d. Math. XXVII.)

Über gewisse Extremumprobleme der Funktionentheorie. (Math. Anh. 1928.)

Einige Extremalprobleme im Bereiche der trigonometrischen Polynome. Közösen Szász Ottóval. (U. o.)

Verschärfung eines Harnackschen Satzes und anderer Abschätzungen für nichtnegative harmonische Polynome. (U. o. 1932.)

Abbildungseigenschaften der arithmetischen Mitteln der geometrischen Reihe. (U. o. 1937.)

GEOMETRIA.

A tetraederről. (Középisk. mat. és fiz. I. 1937.)

A magasságponttal bíró tetraederről. (Mat. és fiz. I. 1938.)

Über ein Minimumproblem der Elementar-Geometrie. (Journ. f. M. 1938.)

On orthocentric simplexes. (Acta Szeged, 1940.)

Über ein räumliches Analogon des Sehnenviereckes. (Journ. f. M. 1940.)

Az n -mértetű Euklidesi tér görbéiről. (Math. és term. ért. 1940.)

Az n -mértetű Euklidesi tér görbéinek simuló gömbjeiről. (U. o., 1940.)

Fondaments d'une théorie générale de la courbure

linéaire. Comment. Math. Helv. 13 (1940) (Alexis Gyvel.)

MATEMATIKAI FIZIKA.

Az integrálegyenletek egy osztályáról. (Math. és Phys. L. XXIII. köt.)

A seismikus trajektoriákról és az ezekkel kapcsolatos Bertrand-féle problémáról. (U. o. XXVI. köt.)

Über die seismischen Trajektorien und über das Bertrandsche Problem in der Seismologie. (Az előbbivel megegyező.) (Beiträge zur Geophysik. 1917.)

Az elektromágneses térben történő elektronmozgás differenciálegyenleteiről. (Math. és Phys. L. LVII. köt.)

KÖNYVISMERTETÉS, REFERATUM.

Jelentés az 1934. évi König Gyula jutalomról. (Math. Ph. L. XLI. köt.)

Szász Pál „Differenciál és integrál számítás” című könyvének ismertetése. (Középisk. mat. és fiz. lapok. 1935.)

A „Zentralblatt für Mathematik” c. folyóirat szerkesztőségének megbízásából készített referátumok. (1940—43.)

Alulírottak tisztelettel javasoljuk, hogy Akadémiánk válassza *levelező* tagjává **dr. ERDEY-GRUZ TIBOR**-t, a fizikai kémia művelőjét. Ajánlottunk életrajzát és tudományos munkáját az alábbiakban ismertetjük.

Erdey-Gruz Tibor Budapesten 1902. október 27-én született. Középiskolai tanulmányait a Budapesti Kerületi Tanárképzőintézeti Gyakorló Főgimnáziumban, egyetemi tanulmányait pedig a budapesti Kír. M. Pázmány Péter-Tudományegyetem bölcsészeti karán végezte. A sósav és pikrinsav átviteli számáról szóló doktori értekezése alapján 1924. december 16-én „summa cum laude” eredménnyel doktori szigorlatot tett. A bölcsészeti kar 1924. január 1-től kezdődően ez egyetem III. sz. kémiai intézetéhez díjas gyakornokká választotta meg Buchböck Gusztáv professzor mellé. Ugyanez év novemberében tanársegéddé, 1932. szeptemberében pedig adjunktussá választotta meg a kar. Buchböck Gusztáv halála óta a Pázmány Péter-Tudományegyetem általános kémiai intézetében, illetőleg fizikai-kémiai és radiológiai intézetében teljesít szolgálatot.

1928. év őszén a berlini A. v. Humboldt-Stiftung ösztöndíját elnyervén, külföldi tanulmányútra ment: 1928

októberétől 1929 augusztusáig a müncheni egyetem kémiai intézetében Fajans K. egyetemi ny. r. tanár mellett radioaktivitási vizsgálatokkal foglalkozott, majd 1929 szeptemberétől 1931 szeptemberéig részben magyar állami ösztöndíjjal, részben pedig Humboldt-ösztöndíjjal a berlin-charlottenburgi műegyetem fizikai-kémiai intézetében Volmer M. ny. r. tanár mellett elektrokémiai kutatásokkal foglalkozott. Külföldi kutatásainak eredményei több értekezésben jelentek meg.

1934 májusában a bölcsészeti kar magántanárrá habilitálta, 1935/36 tanévben pedig a III. sz. kémiai tanszék helyettesítésével bízta meg.

1928, 1932 és 1941 nyarán előadásokat tartott az Orsz. Középiskolai Tanárképzőintézet nyári továbbképző tanfolyamain.

1939 tavaszán a Deutsche Bunsengesellschaft meghívására e társaság danzigi nagygyűlésén, valamint Eucken professzor meghívására a göttingai egyetemen tartott előadást.

1941 őszén a Kormányzó Úr ny. rk. tanári címmel tüntette ki.

A Mérnöki Továbbképző Intézet 1942-ben és 1943-ban mérnöki továbbképző tanfolyamain előadások tartására hívta meg.

1941/42. tanév óta a bölcsészeti karon a fizikai-kémia megbízott előadója.

Tudományos vizsgálatainak lehetővé tételére ismételen kapott támogatást az Orsz. Természettudományi Tanácstól, a Notgemeinschaft der deutschen Wissenschafttól s az amszterdami tudományos akadémia van't Hoff-alapítványától.

Erdey-Gruz Tibor tudományos munkáinak főbb eredményei a következőkben foglalhatók össze:

Az ionoknak sószerű vegyületeken való adszorpciójára vonatkozó munkája tisztázni igyekezett az ionok adszorbeálhatósága tekintetében fennálló nézeteltéréseket. A radioaktív indikátorok alkalmazásán alapuló kísérleti eljárás tökéletesítése után kitűnt, hogy általában a régebbi felfogásnak megfelelően főleg azok az ionok adszorbeálódnak, melyek a só ellentétes töltésű ionjaival nehezen oldható vegyületet adnak. Ha azonban az adszorbeáló ionok nagyok, akkor ezek az előbbi feltétel fennállása esetén sem adszorbeálódnak. Az ion deformálhatósága viszont elősegíti az adszorbcíót. Az adszorbensnek az adszorbeálható ionnal ellentétes töltése növeli az adszorpcíót, de

az ellentétes töltés jelenléte még akkor sem szükséges feltétele az adszorpciónak, ha az adszorbeált ionnak a só ellentétes töltésű ionjaival képezett vegyülete nem izomorf az adszorbenssel.

A hidrogén elektrolitikus leválasztásával kapcsolatos kísérletei és elméleti vizsgálatai a túlfeszültség sokat vitatott kérdését tisztázták. A túlfeszültség oszcillografikus vizsgálata alapján megállapította, hogy a korábbi felfogással ellentétben a túlfeszültséget a hidrogénionoknak a kettősrétegben való felhalmozódása okozza, s az elektrolízis sebességmeghatározó folyamata a hidrogénionok semlegesítése.

Kutatta az elektrolitikus fémleválasztással kapcsolatos túlfeszültség eredetét is. Ezek a vizsgálatai arra az eredményre vezettek, hogy az ionoknak a leválás helyéhez való diffúziója a sebességmeghatározó folyamat.

Az idegen anyagon való elektrolitikus fémleválás vizsgálata során megállapította, hogy valamint a gőzöknek homogén közegben való kondenzációja csak bizonyos fokú túltelítettség beállta után következik be, úgy a fémeknek idegen elektródon való leválása is csak akkor következik be, ha a leválasztandó fém az elektród felületén az alkalmazott feszültség következtében túltelített állapotba kerül, s ez a túltelítettség bizonyos mértéket elér. A fémleválás megindulása előtt az elektród erősen polarizálódik, a fémleválás megindulásának pillanatában azonban a polarizációs feszültség hirtelen csökken. Fémhigany leválásának megindulásához szükséges polarizációs feszültség vizsgálatai szerint elméletileg is kiszámítható.

Sikerült kimutatnia, hogy a polarizációs kapacitás Kohlrausch-, Warburg- és Krüger-féle elméletei nincsenek ellentmondásban egymással, hanem megfelelő körülmények között mind a három elmélet felételei megvalósíthatók kísérletileg és a koncentrációs- valamint kettősréteg polarizáció élesen elválasztható egymástól.

Fém-egy kristályok elektrolitikus növekedésére vonatkozó vizsgálatai kiderítették, hogy olvadékból öntés útján készült sík felület nélküli ezüst és réz egy kristályok megfelelő kísérleti körülmények között elektrolízissel továbbnöveszthetők, s rajtuk jól fejlett síklapok keletkeznek. Egyszerű sók oldataiban azonban nem alkalmasak e célra, hanem csak komplexsóoldatokból való elektrolízis alkalmával fejlődnek ki síklapok, feltéve, hogy az áramsűrűség megfelelő határok között van. Különböző komplexsóoldatokban különböző kristálylapok lépnek fel, melyek jellem-

zöek az oldatban jelenlevő komplex anionra. Ezüst egykristályok egyszerű sók olvadékából is növeszthetők. A különböző elektrolitokban fellépő kristálylapok minőségéből, valamint növekedési sebességéből következtetés vonható le a különböző ionoknak az egyes kristálylapokon való adszorpciója erősségére. Az elektrolizissel nyert kristályokon jól tanulmányozhatók a növekedési ábrák is.

A higanyelektródra vonatkozó vizsgálatai szerint a a higany megfelelő kísérleti körülmények között olyan oldatokban is jól definiált potenciát vesz fel, melyekben higanyionok nincsenek. Ebben az esetben az anion adszorpciója szabja meg a potenciált, mely annál negatívabb és jobban definiált, minél erősebben kapilláraktív az anion a higanyfelületen. Az idegen ionos oldatban észlelt elektrodpotenciálnak az anion koncentrációjával való változásából arra lehet következtetni, hogy az anionok adszorpciója a higanyfelületen a Freundlich-féle adszorpciós izotermának megfelelő módon történik. Csepegő higanyelektrodok potenciálja is megmagyarázható ionadszorpcióval, a nélkül, hogy a korábbi felfogásnak megfelelően irreális kicsi higanyionkoncentrációk szerepét kellene feltételezni.

Amalgámokkal végzett kutatásai arra az eredményre vezettek, hogy ha a higanyban oldott fém koncentrációja kisebb mint 10^{-10} g-atom/lit., akkor ez nincs befolyással a potenciálra. Az amalgámált fém koncentrációjának ez érték fölé való növekedtével kezdetben igen rohamosan változik az elektrodpotenciál, s csak 10^{-10} — 10^{-11} g-atom/lit. koncentrációtól kezdve érvényes az elektrodpotenciál szokásos Nernst-féle kifejezése. Ennekfolytán igen híg amalgámok elektrodpotenciáljából nem lehet biztonsággal koncentrációjukra következtetni. Hasonlóan viselkednek az amalgámelektrodok, ha az oldatban változtatjuk az amalgámált fém ionjainak a koncentrációját. 10^{-10} normálnál higabb oldatokban az amalgámált fém ionjai elvesztik potenciálmeghatározó képességüket. Kimutatható volt, hogy idegen ionos oldatokban az amalgámok is jól definiált potenciált vesznek fel. Az amalgámok potenciáljának változása az idegen ionok koncentrációjával a Gibbs-féle elektrokapillárgörbe alapján megmagyarázható. Híg amalgámok elektrokapillárgörbéjének vizsgálata útján kimutatható volt, hogy amalgámok felületén nemcsak az oldatban lép fel kettősréteg, hanem az amalgámált fém adszorpciója folytán a higanyban is kettősréteg alakul ki, s az oldatban, valamint a higanyban kialakult kettősréteg egymásra befolyással van.

Dr. Erdey-Gruz Tibor nagyobb szakmunkáinak jegyzéke.

KÖNYVEK:

Az atomokról és az anyag szerkezetéről. (Bpest, 1930.)

Fizikai kémiai praktikum. Proszk Jánossal. (III. kiadás sajtó alatt.)

Az alacsony hőmérsékletek jelentősége és előállítása. (Bpest, 1937.)

Fizikai kémia I. Gróh Gyulával, Náray Szabó István-nal és Schay Gézával. (Bpest, 1940.)

A kémia és vívmányai. 2 kötet, Gróh Gyulával. (Bpest, 1940.)

Vegyszerismeret. 2. kötet (sajtó alatt).

Bevezetés a fizikai kémiába gyógyszerészek számára (sajtó alatt).

ÉRTEKEZÉSEK:

Über die Überführungszahlen der Salzsäure und Pikrinsäure. (Zeitschrift f. physikalische Chemie, 131, 81, 1927.)

Kalstein O.-val: Über die Wasserstoffionenkonzentration des Blutes und des Harnes bei Gesunden und Kranken. (Zeitschrift f. d. gesamte experimentelle Medizin, 62, 462, 1928); ugyanez magyarul: A vér és vizelet hidrogénkoncentrációjáról, (Orvosi Hetilap 1928).

A kémiai szerkezetéről. (Magyar Kémiai Folyóirat 35, 1929.)

A hidrogén két módosulatáról. (U. o. 36, 1930.)

M. Volmerrel: Zur Theorie der Wasserstoffüberspannung. (Zeitschr. f. phys. Chemie 150 230, 1939.)

K. Fajansszal: Über die Adsorption von Ionen, insbesondere der Radioelemente und Farbstoffe. (U. o. 158, 97, 1931.)

M. Volmerral: Zur Frage der elektrolytischen Metallüberspannung. (U. o. 157, 165, 1931.)

M. Volmerral: Überschreitungserscheinungen bei der elektrolytischen Metallabscheidung. (U. o. 157, 182, 1931.)

H. Cassellal: Über die Rolle des Wasserstoffes bei der Auflösung des Eisens. (U. o. 156, 317, 1931.)

Korpuszkuláris sugarak interferenciájáról. (Magyar Kémiai Folyóirat 1931.)

G. G. Kromrey-el: Über die Polarisationskapazität von Quecksilberelektroden. (Zeitschr. f. phys. Chemie 157, 213, 1931.)

H. Wickkel: Zur Frage der Wasserstoffüberspannung. (U. o. 162, 53, 1932.)

H. Wickkel: Die Abscheidungsspannung des Quecksilbers an Fremdelektroden. (U. o. 162, 63, 1932.)

Az elektromos kettősréteg szerkezete. (Magyar Chemiai Folyóirat 38, 1932.)

Das Elektrolytische Wachstum der Metallkristalle. (Die Naturwissenschaften 21, 799, 1933.)

Az elektrolitok újabb elméletéről. (Fizikai és kémiai didaktikai Lapok 5, 1934.)

Über das elektrolytische Wachstum der Metallkristalle I. Wachstum von Silberkristallen aus wässrigen Lösungen. (Zeitschr. f. phys. Chemie 172, 157, 1935.); magyarul: Magyar Chemiai Folyóirat 42, 1936.)

A nehéz hidrogén és vegyületei. (Fizikai és kémiai didaktikai Lapok 6, 1935.)

Szarvas Pállal: Über die Potentiale von Quecksilber-elektroden in fremdionigen Lösungen. (Zeitschr. f. phys. Chemie 177, 277, 1936.)

Vázsonyiné Zilahy Agotával: Über die Potentiale verdünnter Amalgame. (U. o. 292, 1936.)

Az indikátorok elméletéről. (Fizikai és kémiai didaktikai Lapok 7, 1936.)

Zur Frage der Grotthusschen Leitfähigkeit der Schmelzelektrolyte. (Zeitschr. f. phys. Chemie 178, 138, 1936.)

Kardos R. F.-el: Über das elektrolytische Wachstum der Metallkristalle II. Wachstum von Silberkristallen aus geschmolzenen Salzen. (U. o. 255, 1937.)

Frankl Erzsébettel: Über das elektrolytische Wachstum von Metallkristallen III. Wachstum von Kupferkristallen aus wässrigen Lösungen. (U. o. 266, 1937.)

Elektrolitolvadékok molekuláris állapotáról. (Magyar Chemiai Folyóirat 43, 1937.)

Erdey Lászlóval: Über das Verhalten von Amalgamen in eigenionigen und fremdionigen Lösungen. (Zeitschr. f. phys. Chemie 183, 401, 1939.)

Bajor Olgával: Über die Elektrokapillarkurve von hochverdünnten Amalgamen. (Zeitschr. f. Elektrochemie 45, 707, 1939.)

Fémek korróziója és védelme. (A Mérnöki Továbbképző Intézet kiadványai, XXVII. kötet, 25. füzet.)

Kisebb-nagyobb ismertető cikkek különböző folyóiratokban és lexikonokban.

A fentiekből kiderül, hogy Erdey-Gruz Tibor máris

igen gazdag és eredményes munkásságra tekint vissza. Meggyőződésünk, hogy levelező taggá választása még inkább fokozná tudományos tevékenységét — ha ugyan ez lehetséges — és hogy munkásságával Akadémiánk érdekeinek öregbitéséhez járulna hozzá.

Gróh Gyula r. t.

Rybár István r. t.

Széki Tibor l. t.

Buzágh Aladár l. t.

Alulírottak tisztelettel ajánljuk Akadémiánk III. osztályának A) alosztályában megüresedett egyik *levelező* tagsági helyre **JENDRASSIK GYÖRGY**-öt, a Ganz és Társa villamossági, gép- vagon- és hajógyár rt. vezérigazgatóját.

Jendrassik kétségkívül egyik jelentős tényezője és vezető egyénisége hazánk műszaki életének, aki méltán csatlakozhatnék azon jelentékeny férfiak sorához, kik Akadémiánkban a múltban és jelenben a műszaki tudományokat képviselik. Azok közé a kiváló mérnökök közé tartozik, kik műszaki sikereiket mélyreható fizikai elgondolások alapján érték el. Működése természetszerűleg elsősorban nem irodalmi művekben, hanem műszaki teljesítményekben, találmányokban, szerte a világon elterjedt gépekben nyilvánul.

Jendrassik György 1898. május 13-án született Budapesten. A budapesti Műegyetem elvégzése után azonnal a Ganz-gyár szolgálatába lépett.

A gyorsforgású Diesel-motorokra vonatkozó első szabadalmait 1924-ben jelentette be. Ezeket számos további szabadalom bejelentése követte. E szabadalmak alapján szerkesztette meg és fejlesztette az azóta Ganz-Jendrassik néven elterjedt gyorsforgású Diesel-motorokat, amelyek világviszonylatban is kitűnően megállták helyüket. Széleskörű alkalmazásban vannak négy világrész számos országában, mint elektromos áramfejlesztőket hajtó gépek, mint hajómotorok és járműmotorok, elsősorban vasúti motoros kocsikban. A háború előtt a Ganz-gyár a világ összes vasúti motorkocsijainak kb. 15⁰/₀-át szállította. A Jendrassik által szerkesztett motort több külföldi gyár mint licenchiavevő gyártja.

E motorok különböző fejlődési fokozatait Jendrassik

több közleményben és magyar, valamint külföldi szakkörök előtt elhangzott előadásban ismertette.

1935 óta behatóan foglalkozik a gázturbina kérdéssel. 1939-ben sikerült is az első 100 lóerő teljesítményű kísérleti gázturbinát üzemben bemutatnia. Eredményei figyelemre méltók, mert ez az első, a gyakorlati kihasználást megengedő hatásfokot elért üzemképes gázturbina.

Jendrassik György főbb dolgozatai:

Verfahren zum Anlassen kleiner Diesel-Motoren. (Zschr. d. Vereins Deutscher Ingenieure 73. 1027. 1929.)

Egy újrendszerű gyorstorgású Diesel-motor. (Technika 2—3 szám 1930.)

Das Anlassen von Verbrennungsmotoren. (Zschr. d. Vereins Deutscher Ingenieure 74. 1706. 1930.)

Eine neue Bauart des raschlaufenden Dieselmotors. (II. Világenergia Konferencia 291. sz. közleménye.)

Theorie des Reibungs-Schwingungsdämpfers. (Zschr. d. Vereins Deutscher Ingenieure 77. 1009. 1933.)

A Ganz és Társa Rt. Budapest tevékenysége a benzinpótló anyagok használata terén az utóbbi években. (Széni-kísérleti közlemények III. sz. 1937.)

The Jendrassik combustion turbine. Előzetes közlemény. (Engineering 147. 186. 1939.)

Versuche an einer neuen Brennkraftturbine. Előzetes közlemény. (Zschr. d. Vereins Deutscher Ingenieure 83. 792. 1939.)

Fontosabb szakelőadások:

A gyorsjáratú Diesel-motor fejlődése, különös tekintettel a Ganz—Jendrassik motorra. (Magyar Mérnök- és Építész-Egylet 1934.) (Az Egylet Cserháti-plakettjével jutalmazott előadás.)

Egy új gázturbina és gyakorlati eredményeinek ismertetése. (U. o.) (Az 1940. évi Hollán-díjjal jutalmazott előadás.)

A mondottak alapján ismételten tisztelettel ajánljuk Jendrassik Györgyöt az említett levelező tagsági helyre való megválasztásra.

Rybár István r. t.

nemes Hoor-Tempis Móric r. t.

Rohringer Sándor r. t.

Ortvay Rudolf l. t.

Bay Zoltán l. t.

A III. OSZTÁLY B) ALOSZTÁLYÁBA

LEVELEZŐ TAGNAK:

Alulírottak a III. osztály B) alosztályába *levelező* tagnak tisztelettel ajánljuk **dr. BELÁK SÁNDOR** egyetemi ny. r. tanárt.

Dr. Belák Sándor 1886-ban született Enyingen. Az orvosi egyetemet Budapesten abszolválva, 1910-ben nyert orvosdoktori oklevelet.

A kísérleti orvostudománnyal való behatóbb foglalkozást már orvostanhallgató korában kezdette meg Tangl Ferenc prof. általános kórtani intézetében, ahol mint bejáró, majd díjtalan és díjas gyakornok, végül mint első tanárségéd működött 1912 aug.-ig. Ezen idő alatt kémiai, fizikokémiai és főleg anyagcserevizsgálatokkal foglalkozott és a hallgatók gyakorlati tanításában vett élénk részt.

Az egyetemi intézetből kilépve, magán diagnosztikai laboratóriumot nyitott, hosszabb időt töltött Németországban, főleg Berlinben, ahol laboratóriumi diagnosztikával, különösen szerológiával és haematológiával foglalkozott.

1914-ben Bókay prof. hívta meg intézetébe és ekkor a farmakológiai módszerek elsajátítása céljából Freiburgba ment Staub W. professzorhoz, ahol csak egy fél évet tudott eltölteni, mert 1914 aug.-ban katonának vonult be. Kezdetben mint csapatorvos vett részt a háborúban, majd egy tábori bakteriológiai laboratóriumot kapott s mint ennek vezetője az ú. n. Hoffmann-féle hadtest higiénikusa lett. Később, betegség miatt hazakerülve, a feldbachi fogolytábor fertőző osztályának és laboratóriumának vezetését vette át. Háborús kitüntetései: a koronás arany érdemkereszt a vit. érem szalagján a kardokkal és a Ferenc József-rend lovagkeresztje a vit. érem szalagján a kardokkal.

Négy évi katonai szolgálat után felmentették, hogy a nyári pótszemeszteren a gyógyszerertani előadásokat megtartsa. 1918-ban a gyógyszerertári intézet adjunktusává neveztetett ki.

Magántanári képesítést 1921-ben nyert kísérleti gyógyszerertanból. Ugyanezen év októberében a debreceni Tisza István-egyetemen a gyógyszerertan ny. r. tanárává neveztetett ki és helyettesképen előadta a közegészségtant is. 1927-ben a debreceni kar előterjesztésére a közegészségtan ny. r. tanári állását kapta meg, helyettesképen továbbra is előadta a gyógyszerertant.

1932-ben a Pázmány-Egyetem orvosi kara hívta meg az általános kórtan tanárává, ahol a mai napig is működik.

1938-ban egyetemi intézetének keretében a Budapesti Központi Gyógy- és Üdülöhelyi Bizottság egy reuma- és fürdőkutató intézetet alapított, amelynek igazgatását szintén ellátja.

Debrecenben két évig dékáni, öt évig prodekáni tisztelet viselt Budapesten 2—2 évig volt kari jegyző, dékán, illetoleg prodékán. 1941-ben a Pázmány-Egyetem tanácsa a tanácsjegyzői tisztségre kérte fel, amelyet ma is visel.

Első mestere, Tangl Ferenc alatt leginkább anyagcserével foglalkozott; átmeneti bakteriológiai és haematológiai tanulmányok után a kolloidkémiába mélyed bele, amelynek abban az időben nálunk még alig volt művelője, orvosi téren pedig ő az első, aki ezt a tudományát nálunk alkalmazta. A vérsavó kolloidkémiái megvizsgálása útján a fehérjefrakciók kolloidkémiái jellemzésére vetett fényt, kimutatva, hogy az albuminok hidروفil, a globulinok pedig hidrofob fázist alkotnak, tehát a vízháztartásban csak az albuminok jöhetnek szóba. Farmakológiai témái a diuretikus hatású koffein, valamint a kötőszerek és a hintőporok kolloidkémiái hatástanában hoztak új eredményeket.

Mint a gyógyszer-tan debreceni professzora még ír néhány gyógyszer-tani tárgyú dolgozatot, így pl. a vas-hatásról, az ödémaelméletről, az ionantagonizmusról, mely utóbbi azért említésre méltó, mert fontos élettani hatás-kémiai magyarázatáról van benne szó. De már ekkor kialakul az a nagy témaköre, amely későbbi munkásságában uralkodó. Ez már mint a higiéné tanárát érdekli. Egyéb dolgozatában elmondja, hogy a járványok keletkezésének tisztán bakteriológiai tanával a tények sehogysem magyarázhatók meg teljesen. Igen lényegesek a környezet, a külvilág hatása, a meteorológiai hatások. Ha pedig a külvilág hat az emberre, úgy az csak a vegetatív idegrendszer útján hathat és pedig úgy, hogy a vegetatív beidegzésnek az immunitási viszonyokkal kell kapcsolatban lennie. E gondolatmenet követésében a következő célt tűzi ki maga elé: tanulmányozza egyrészt a környezet, a levegő, az atmosphaera fizikáját, hogy ennek tényezőit jól megismerje, továbbá ezek hatását a vegetatív beidegzésre és végül a vegetatív beidegzés hatását az immunitásra. Ilyenformán reméli, hogy a kórt bezárva eljut annak magyarázatához, hogy a külvilág miképen befolyásolja a fertőző megbetegedéseket. Hangsúlyoznunk kell, hogy mindez még akkor

kezdődött, amikor a milieuhatások iránt az irodalomban még szinte semmi érdeklődés sem mutatkozott, nem úgy, mint ma már, úgyhogy ezen a téren Belák úttörő munkásságot fejtett ki.

A környezet fizikai megismerését napsugár- és levegőelektromossági mérésekkel kezdi. Megfigyeléseit pontos fizikai eszközökkel, nemzetközileg elfogadott methodikával végzi és így hazánkban az első, aki ilyen irányú pontos felvételeket készített. Ő maga, valamint munkatársai éveken keresztül gyűjtöttek adatokat Debrecenben, a Balatonon és a Mátrában hazai sugárklímáink megismerése céljából. Ugyanekkor a laboratóriumban a sugárzás és a levegőelektromosság hatásait vizsgálja és vizsgálattja, főképen a vegetatív funkciókat illetőleg.

Egyidejűleg megkezdí a vegetatív beidegzés és az immunitás összefüggésének experimentális vizsgálatát. Intézetéből megjelent 24 ilyen irányú dolgozat végeredménye az, hogy az immuntestek keletkezésük funkciós szempontjából nézve nem egységeseek, hanem két csoportba sorozandók. Azok, amelyek már praeformáltan is jelen vannak, (normál, opsonin, baktericid anyagok, komplement) sympathergiások vagyis sympathikus ingerekre szaporodnak a vérben és parasymphathykusokra kevesbednek. Ezeket nevezi szűkebb értelemben vett védőanyagoknak. — Ezzel szemben azok az immuntestek, amelyeknek képződéséhez idő kell, amelyek nincsenek készleltben jelen, a tulajdonképeni ellenanyagok, ezek parasymphathergiások (cholinergiasak) vagyis bizonyos feltételek mellett vagus ingerekre szaporodnak, sympathikus ingerekre pedig kisebb mennyiségben keletkeznek. A vizsgálatokat a legkülönbözőbb ingerek alkalmazásával végezték el: így vegetatív mérgekkel, direkt idegingerléssel, asphyxiával, magaslati klímával.

A környezet egészének, a klímának a vegetatív állapotra gyakorolt hatását főképen üdültetett gyermekeken vizsgálta munkatársaival együtt. Az eddig közel háromezer esetből levonható következtetések érdekes világot vetnek elsősorban arra, hogy a pulzusszámmal kifejezett vegetatív állapot lokálisan változó. A pulzusszám nem annyi, mint amennyinek az irodalmi adatok szerint az illető korban a megfelelő nemű egyéneknél lenni kellene, hanem ettől a hely sajátságai szerint eltérő, rendszerint alacsonyabb. A helynek magának tehát sajátos vegetatív hatása van. Fény derült ezen vizsgálatok révén az áthangolás biológiájára is, mert kitűnt, hogy az üdülésnek cso-

dálatos átformaló és később normalizáló hatása van: a sympathikotoniások átmenetileg vago-toniásokká, a vago-toniások pedig sympathikotoniásokká lesznek. Az üdülés, a klíma tehát az egészségtelen egyoldalú beállítottságból zökkenti ki a szervezetet. E mellett több más hatást is meg tudtak figyelni. Ezek a vizsgálatok lényegesen hozzájárulnak ahhoz, hogy a klíma hatásosságát megérteni és értékelni tudjuk, aminek tudományos jelentőségén kívül ma már aktuális közegészségügyi jelentősége is van. Alkalmat adtak ezek az eredmények Beláknak arra is, hogy az üdülésnek a prevencióba való intenzívebb bekapcsolását sürgesse és azt tudományosan alátámassza, különös tekintettel a szaporodó ú. n. civilizációs ártalmakra.

Ebbe a témakörbe vágnak szorosabb értelemben vett meteoropatológiai dolgozatai is, amely téren szintén az elsők között volt. Egyik ismert munkája a diftéria járványoknak kozmikus tényezőkkel való kapcsolatáról szól, amikor kimutatja, hogy a járvány intenzitása és a napfoltszám periódusos változása között párhuzamosság van. Az a magyarázat, amelyet e jelenségnek adott, hogy t. i. tápszereink összetétele ilyen kozmikus függésben valószínűleg szintén periódusosan változik, már korán számításba vette azt a csak újabb időben igazolt tény, hogy az ellenállóképesség nagyban függ a táplálkozás minőségétől. Fontos ismereteket közölt továbbá a halálozás és a hőmérséklet kapcsolatairól. Még kiaknázatlan, de lényegesnek látszó lelete az is, hogy az állati szervezet elektrosztatikai feltöltése a vízleadást gátolja. Még feltűnőbb, hogy ez nem fiziológiai működés eredménye, hanem annak az ugyancsak általa kiderített ténynek a következménye, hogy a feltöltés magának a víznek a párolgását gátolja, amit eddig sem a fizika, sem a meteorológia nem ismert. Gyakorlati jelentőséget ennek a leletnek az a körülmény adhat, hogy a földön levő testek (állat, növény) elektrosztatikai töltése az időjárás szerint is változik. Vizsgálatait éppen az időjárási hatások magyarázatának keresése céljából végezte.

Belák Sándor munkásságának látszólag új fejezete a balneológia. Tényleg azonban ez is az előbbi gondolatvilághoz tartozik, mert végeredményben itt is milieuhatásról van szó. A fürdőhatások tanulmányozását reumatológiai kutatásokkal karöltve végzi, mert a hatások megismeréséhez patogenetikai és patofiziológiai ismeretek szükségesek. A balneológiai-reumatológiai tudomány fellendülése nálunk az ő nevéhez fűződik, de intézete e téren

nagy tekintélynek örvend külföldön is, mert experimentális balneológiát és reumatológiát máshol alig művelnek. A kérdést élettani, bakteriológiai, szerológiai, fizikai és meteorológiai tájékozottsága révén sokoldalúan fogta meg.

Az ivókúrák hatásának tanulmányozása céljából új, igen célszerű eszközt szerkesztett kisállat-anyagcserevizsgálatai számára, amelynek segítségével a vizek sóinak (kationoknak és anionoknak) anyagcserehatását rendszeresen vizsgálhatja végig.

A fürdőhatások tanulmányozásának egy része a diagnosztikát is szolgálja. Egyik dolgozatában kifejti ugyanis, hogy a fürdők helyes alkalmazásához a betegségdiagnózis mellett az állapotdiagnózisnak van döntő jelentősége, és ez irányban számos vizsgálatot végeztet munkatársaival.

A reumás megbetegedések patogenezisének és patofiziológiájának felfogásában a funkciós viszonyokat helyezi előtérbe. Egyik dolgozatában ilyen funkciós alapon osztályozza a reumás betegségeket és ez a szemlélet már eddig is igen eredményesnek bizonyult számára. A funkciók között nagy súlyt helyez az erek működésére, amelyek zavara nélkül tényleg nincs reuma és ezért intézetében munkatársaival kiterjedt vizsgálatokat végeztetett az erek állapotát visszatükröző bőrtemperatura-viszonyok tanulmányozására. A reumatológia terén talán legjelentősebb munkája, amely különben immunitástani tekintetben is éppen olyan fontos, a hyperergia kérdés rendezéséről szól. Amíg eddig a túlérzékenységi reakciókat histamin, vagy histaminszerű anyagoknak tulajdonítva, az allergiát és az anaphylaxiát szinte kizárólag a véredény-tágító, dilatatorikus funkciók szempontjából tekintették, kimutatja, hogy éppen úgy vannak spastikus hyperergiák is, amelyeknek fiziológiájában valószínűleg a cholinergia bénulása, tehát a fokozott acetylcholin-bontás szerepel. Ezen mechanizmusra vonatkozó vizsgálatai — tudtommal kedvező eredménnyel — folyamatban vannak, de magát a ténytet, mind mások vizsgálatainak helyes értelmezésével, mind pedig saját vizsgálataival igazolta. Nem akarjuk e téren további fejtegetéseit követni, csak annyit jegyzünk meg, hogy a hyperergia-tannak ez a bifurkálása a dilatatorikus és a spastikus hyperergia irányában, a reumás betegségek megítélésére új világosságot vet, sok minden ismert jelenséget megmagyaráz és a therapia számára is logikus vágányokat épít.

Mindezen szakmunkái mellett szívesen mélyül el általános természetfilozófiai és pedagógiai kérdések tagla-

lásába is, amikor pl. a teória és az empiria kölcsönös jelentőségét, vagy a ténybeli észlelés és az ennek nyomán kialakult tanok ismeretelméleti vonatkozásait igyekszik feltárni; nemkülönben, amikor a tudomány jelentőségét méltatja, pedagógiai és társadalomfejlődéstani szempontból, vagy az oktatás és a nevelés feladatköreit akarja egymástól elhatárolni és helyüket a népnevelésben célszerűen megjelölni.

Belák Sándor tudományos munkásságát az önálló, új utakat kereső gondolatvilág és a problémák megoldásához vezető, fáradságos elmélyülést igénylő nagy metodikai készség és leleményesség jellemzi. Ezen önálló gondolatvilág követésében több ízben is olyan új irányokat vett, amelyek munkatársaira és a távolabb állókra is kihatással voltak és így bizonyos tudományos célkitűzések tekintetében iskolát formált. Problémáinak felállításában és megoldásában széleskörű körültekintés jellemzi, és az erre való törekvés eredményezte azt, hogy mind gondolatilag, mind pedig metodikailag az orvostudomány több ágazatában lett otthonossá, sőt a határterületekbe is mélyen behatolt, ott is újat alkotva, így nevezetesen fizikai és statisztikai téren. Mint ugyancsak kiemelkedő vonást, jellemzőnek tartjuk azt a szuggesztív nevelő hatást és azt a bőkezű szellemi segítséget, amelyet munkatársainak juttatott, mert ennek köszönhető az a szorgos és eredményes munka, amely intézetében folyik és amelyről munkatársainak és tanítványainak nagy száma is tanúskodik.

Herzog Ferenc r. t.

Issekutz Béla l. t.

nemes Balogh Ernő l. t.

Neuber Ede l. t.

Manninger Rezső r. t.

Orsós Ferenc r. t.

Belák Sándor tudományos munkáinak jegyzéke.

Die Wirkung des Phlorizins auf den Gaswechsel u. die Nierenarbeit. (Bioch. Zeitschr. 44. 1912.)

A phlorizin hatása a gázcsere és a vesemunkára. (Magyar Orv. Arch. 1912.)

Über die diagnostische Bedeutung der Döhle-schen Leukocyten einschlüsse. (D. Med. Wschr. 1912.)

A vizeletvizsgálat módszerei. (Eggenberger 1914. Laboratóriumi segédkönyv. 90 l.)

Vérvészítmenyek formalinrögzítése és festése maláriavizsgálat céljaira. (Orv. Hetilap 1917.)

Über Muskelquellung speziell unter Wirkung des Coffeins. (Bioch. Zeitschr. 83. 1917.)

Über die Arbeitsweise eines bakteriologischen Feldlaboratoriums bei der Seuchenbekämpfung. (Der Militärarzt 1916.)

Über die Wirkung von Säuren auf den Zustand der Blutserumeiweißkörper. (Bioch. Zschr. 90. 1918.)

Kolloidkémiái vonatkozások a farmakológiában. (Orvosképzés, 1919.)

A vérsavó kolloidchemiai jellemzése. (M. Orv. Arch. 1918.)

Die Wirkungsweise der Verbandstoffe in physiologisch-chemischer Hinsicht. (Bioch. Zschr. 96. 1919.)

U. a. magyarul. (M. Orv. Arch. 1918.)

Die Wirkungsweise der Streupulver in physichemischer Hinsicht. (Bioch. Zschr. 96. 1919.)

A gyógynövények értékmeghatározásáról biológiai úton. (Herba. 1919.)

A Verebély-féle maduragombákról. (M. Orv. Arch. 1918.)

Eine neue Methode zur Bestimmung der Gerinnungszeit des Blutes. (D. Med. Wschr. 1919.)

Studien an zwei von v. Verebély aus Madurafüssen gezüchteten Pilzstämmen. (Zentrbl. f. Bakt. 83. 1919.)

A farmakológiai kutatás jelenlegi irányairól. (Orvosképzés, 1921.)

Theoria és Empiria az orvostudományban. (Tisza István Tud. Társ. Munk. I. 1922.)

Milz und erythropoetische Eisenwirkung. (Arch. exp. Path. u. Pharm.)

A lép szerepe a vashatásban. (Tisza István Tud. Társ. Munk. I. 1923.) Ugyanaz magyarul.

Der Ionenantagonismus als rein chemisches Problem. (Bioch. Zschr. 171. 1926.)

Über Säurequellung des Froschmuskels. (Bioch. Zschr. 143.)

Vegetatives Nervensystem und Immunität. (I. Zschr. f. d. ges. exp. Med. 52.)

Veg. Nervsyst. u. Immun. II. Mittlg. Die Wirkung d. Injektion einer Kochsalzlösung auf die Agglutininbildung. (Zschr. exp. Med. 52.)

Veg. Nervsyst. u. Immunität. III. Mittlg. Zur Reiztheorie der Immunkörperbildung. (Zschr. exp. Med. 52. 1926.)

La pilocarpina come mezzo attivatore dell' immunità.
Therapia contemporanea. (1926.)

A vegetatív idegrendszer és immunitás. (Tisza István
Tud. Társ. Munk. II.)

Az egészségügyi népnevelés és problémája. (Nép-
egészségügy, 1928.)

*Eine elektrotechemische Methode zur Bestimmung der
Kationen in Salzlösungen.* (Bioch. Zschr. 214. 1929.)

Napsugárásmérések Tihanyban. (M. Bio. Kut. Int.
Munkái 1929.)

Levegőelektromossági vizsgálatok Tihanyban. (U. o.
1929.)

Die Eiweißfraktionen des menschlichen Blutserums.
(Gärtnerrel.) (Zschr. ges. exp. Med. 70. 1930.)

*A napsugárzásról különös tekintettel a balatoni vi-
szonyokra.* (Orvosképzés, 1930.)

*Übt die Unipolarität der Luft physiologische Wirkun-
gen aus?* (Zschr. Hyg. 111. 1930.)

Veget. Nervsyst. u. Immunität. IV. Mittlg. Die Wir-
kung des Adrenalins auf die Agglutininbildung beim Ka-
ninchen. (Zschr. ges. exp. Med. 75. 1931.)

Veget. Nervsyst u. Immunität. V. Mittlg. Wirkung des
Thyroxins auf die Agglutininbildung beim Kaninchen.
(U. o.)

*Az immunitás idegrendszeri vonatkozásai a hygiene
szempontjából.* (Orv. Hetil. 1931.)

*Az orvosi ténykedés új irányai az elhelyezkedés
szempontjából.* (Orsz. Orvosszövetség, 1931.)

Az egyetemi tudomány és annak kihatása. (Tisza
István-egyetem évkönyve, 1930/31.)

Adatok a diftéria járványtanához. (Népegészségügy,
1932.)

Tények és tanok az aetiológiában. (Orv. Hetl. 1932.)
Egyetemi székfoglaló előadás.

*Zur Kritik der Friedberger-Oshikwaschen Immuni-
sierungsmethode.* Beitrag zur Reiztheorie der Immunkör-
perbildung. (Zschr. Immunforsch. 81, 1934.)

Über die Wirkung der Bestrahlung auf den Blutdruck.
(Strahlenther. 52, 1935.)

Baktériumok, melyek barátaink. (Jó Egészség, 1935.)
Respirationsapparat für ein kleines Tier. (Bioch.
Zschr. 281, 1935.)

Respirációs készülék kis állat számára. Ugyanaz ma-
gyarul. (M. Orv. Arch. 1935.)

Nyáralás hatása gyermekek vegetatív beidegzésére. (Népegészségügy, 1935.)

Wirkung vegetativer Gifte auf die Normalopsonine. (Zschr. Immunforsch. 87. 1936.)

Az általános kórtan tanítása. (Orvosképzés, 1935.)

A földszugárzásról. (Term. tud. Közl. 1936.) Ismer-
tetés.

A daganatok körfejlődése. (Orv. Hetl. 1936.)

Die Wirkung der weißen Bohne auf den Oestrus der Maus. (Bioch. Zschr. 291.) 1937.

A balneotherapie elméleti vonatkozásai. (Orvosképzés, 1937.)

Az allergia jelentősége az orvostudományban. (Budapesti Orv. Újság, 1937.)

A napsugárzás (U. o.)

Gibt es eine 27-tätige Periode der Sterbefälle? (Virch. Arch. 301.)

Über die Beziehungen der Temperaturschwankungen mit den Todesfällen. (Der Balneologe. 1939.)

Ugyanez magyarul. (Orv. Hetl. 1938.)

Weitere Beiträge zur Beziehung zwischen Sonnenflecken und Diphtherieerkrankungen. (Monatschr. Kinderheilk. 77.)

Schutzstoffbildung als vegetative Funktion. (Klin. Wschr. 1939.)

A kutatás kora. (Orv. Hetil. 1939.)

Klimawirkungen auf die vegetative Einstellung. (Tagung Zipser Ärzte, 1938.)

A rheuma körfejlődése. Pathogenetikai dolgozat „Rheumatologia” című, társszerzőkkel készült könyvéből.

Sympathergische (adrenergische) und parasympathergische cholinergische Immunität. (Zschr. Immunforsch. 100. 1941.)

Gyógyfürdők és gyógyforrások jelentősége a modern gyógyászatban. (A magyar idegenforgalom évkönyve 1941.)

A rheumagyógyítás és megelőzés kóréletteni kérdései. (Orvosképzés.)

A külvilág szabályozása a rheumás ember életmódjában. (U. o. 1941.)

Az üdülés hatása és közegészségügyi jelentősége. (Balatonfüredi orvoshét 1941. évi füzet.)

Spastische und dilatatorische Hyperergie mit Berücksichtigung des Rheumaproblems. (Wien. Med. Wschr. 1942.)

Die Wirkung der elektrischen Aufladung auf die Verdunstung. (Berichte ü. die gesamte Physiologie 101. 665 l.)

Aktuelle Richtungen der balneologischen Forschung. (Der Balneologe 1943.)

A III. oszt. B) alosztályába *levelező* tagnak tisztelettel ajánljuk **dr. MAUCHA REZSŐ** kísérletügyi főigazgató, egyetemi magántanár urat, a M. Kir. Halélettani és Szennyvíztisztító Kísérleti Állomás vezetőjét.

Dr. Maucha Rezső, aki Budapesten 1884-ben született és egyetemi tanulmányait a Pázmány Péter-Tudományegyetem bölcsészeti karán végezte, nagyon értékes tudományos és gyakorlati működésre tekinthet vissza. Tudományos tevékenységét Than Károly és Lengyel Béla vegytani intézeteiben kezdette meg. Első volt, aki Eötvös Lőránd báró kaloriméterét használta a szerves vegyületek oldáshőjének meghatározására. 1908-ban nevezték ki asszisztenssé ahhoz az állomáshoz, melynek 1933 óta vezetője. Itt végzett tudományos munkássága elismeréseként a Pázmány Péter-Tud. Egyetem bölcsészeti kara 1932-ben a „Hydrologiai életfeltételek” c. tárgykörből egyet. magántanárrá habilitálta. A tárgykör címe is elárulja, hogy az eredetileg vegyésznek indult kutató az élettudományok mezőire tért s a vizek természettani és vegytani viszonyainak hatásait kutatta azok élővilágára. Ez a tudományos irány azokban az időkben még csak kialakulóban volt. Jó kutatóérzéssel meglátta, hogy azokon a mezőkön nagyon sok a tennivaló.

1910-ben nagyobb tanulmányutat tett Németországban, ahol különböző halászati kísérleti állomásokon és szennyvízvizsgáló intézetekben dolgozott s világhírű szakemberekkel lépett összeköttetésbe. Hazatérve a szolgálati helyétől megkívánt széleskörű szaktevékenység ellátása mellett önálló tudományos kutatásokat végzett. Ezek főleg halászat-biológiai kérdésekkel kapcsolatos analitikai kémiai munkálatokra és szennyvízkérdésekre vonatkoztak. Számos önálló dolgozat jelzi a szorgalmas munkát. A Magyar Adria-Egyesület elnökségének meghívására 1914-ben résztvett a magyar Adria-kutatóúton, melyen kémiai vizsgálatokat végzett s eredményeiről több értekezésben számolt be.

Az egész világon erősen fellendülő hydrobiológia s ennek keretén belül az édesvizek tudománya (limnológia)

a vegytan módszereit is felhasználta, hogy általános biológiai szempontból is fontos törvényszerűségeit sikeresen megállapíthassa. Maucha a Halélettani Állomáson abba a szerencsés helyzetbe jutott, hogy a limnológia kiépítésében a külföldi szakemberekkel egyidejűleg tevékenyen közreműködhetett. Az érdeklődés középpontjába a természetes vizek anyagforgalmának kérdése került. Az első világháborút követő években Maucha a vizek termelőképességének és a termelés feltételeinek tanulmányozásához fogott. Idevágó tanulmányainak során elsőnek mutatta ki, hogy a növényi plankton szervesanyagtermelésének optimális fényintenzitása a sinus-függvény törvényszerűségét követi és jóval alatta marad a közvetlen napfény erősségének. Ezt a fontos törvényszerűséget később Marshall és Orr Angliában, Ruttner Ausztriában, Juday és Schomer Amerikában, Kozminsky és Spiczakow Lengyelországban is megerősítették. Belőle általános érvényű törvényt lehetett megállapítani a természetes vizek termelőképességének az egész Föld felszínén való állapotára vonatkozólag, aminek gyakorlati halászati szempontból is nagy jelentősége van.

A vizek termelőképességének egyik legfontosabb tényezője a vízben oldott oxigén. E gáz mennyiségének és eloszlásának törvényszerűségeit több értekezésében fejtette ki Henry-Dalton törvényének alkalmazása alapján. Bevezeti az oxigéngrádiens fogalmát, ami lehetővé teszi azt, hogy a víz oxigéntartalmának meghatározása alapján jellemző számadatokkal fejezhessük ki a tavak termelőképességének mértékét. Az oxigéngrádiens vizsgálatai során számos neves külföldi kutató alkalmazta, többek között Birge és Juday az Egyesült Államokban, Ohle Németországban, Ricker Kanadában stb.

A hazai tavak termelőképességének kiterjedt vizsgálata során megállapítja, hogy a mi nagy tavaink (Balaton, Fertő, Velencei tó stb.) nem sorolhatók a tavaknak a külföldön megállapított egyik osztályába sem. Kimondja, hogy ezeket külön tótípusba, a tőle elnevezett „pannóniai tótípus”-ba kell foglalnunk.

E munkássága közben számos új és kiválóan bevált vízelemző módszert dolgoz ki, hogy az addig használatos nehézkes, sok időt és gyakorlatot követelő eljárások helyett nemcsak a limnológusok, hanem a gyakorlati tógazdák kezébe is gyors, egyszerű, de megbízható módszereket adjon. E munkássága annyira emelte jó hírnevét, hogy Thienemann A. kielii egyet. tanár felkérte Mauchát a lim-

nológiában használatos hidrokémiai módszerek összefoglaló megírására. Az egész világon elterjedt, tekintélyes „Die Binnengewässer” c. gyűjteményes könyvsorozat 12. köteteként meg is jelent a „Hydrochemische Methoden in der Limnologie” c. értékes és az egész világon szívesen forgatott könyve (1932.). A vizelemzés eredményeinek feltüntetésére kidolgozza szellemes grafikus ábrázoló módszerét, melyet a hazai kutatók mellett a külföldiek is hamarosan átvesznek és szívesen használnak (pl. Yoshimura Japánban, Järnefelt Finnországban stb.).

Tudományos munkássága az utóbbi esztendőben arra terjedt ki, hogy alaposan átgondolt kísérletekkel megállapítsa a vízi élettér biológiai egyensúlyát, mely a víz tápláléktermelése (a parányi növényi plankton részéről) és táplálékfogyasztása (a vízi állatvilág részéről) között megnyilvánul. A kísérletekből nyert adatok alapján mennyiségtani számításokkal, tehát a legexaktabb tudományos módszerekkel, megállapítja, hogy az egyensúly legfontosabb fenntartója a napfény, ennek hatása alatt a parányi vízi élőlények (producensek) fotoszintézisük útján az egész földön egyformán termelik a vízi életterek táplálékmenyiségét a fogyasztók (konzumensek) számára. A vizek élővilágának életműködései következtében tehát az élőhely (tó) energiakészlete tartósan megmarad és ez dinamikai egyensúlyállapothoz vezet. Így jut el annak a fontos tételnek exakt bizonyításához, hogy minden víz a maga teljes élővilágával (biocönózisával) magasabbrendű életegység, szervezettség (organizáció). Idevágó legújabb dolgozatai szép eredményeikkel a külföldön is feltűnést keltek.

A külföld egyébként már régebben elismerte Maucha tudományos munkásságát s a limnológiai kongresszusokon bizottságok tagjává, titkárrá, szakosztályok elnökévé stb. választották meg.

Öszinte meggyőződésünk, hogy Akadémiánk dr. Maucha Rezső megválasztásával értékes, alapos és minden tekintetben arra méltó kutatót fog kitüntetni.

Széki Tibor l. t.
 Jávorka Sándor l. t.
 Gombocz Endre l. t.
 vitéz Varga Lajos l. t.

Zimmermann Ágoston t. t.
 Mauritz Béla íg. és t. t.
 Gróh Gyula r. t.
 Szabó Zoltán r. t.
 Dudích Endre r. t.

Önálló tudományos munkái:

A vízben oldott oxigén-meghatározás újabb módjának bírálat. (Kisérl. Közl. XIII. 224—250. 1910. Bpest.)

Daten über die Verlässlichkeit der zur Bestimmung des im Wasser gelösten Sauerstoffes dienenden Methoden. (Zeitschrift für Fischerei; Bd. I.) Neue Folge. 46—54. 1910. Berlin.)

Szennyvizek és azok hatása a halakra. Ammoniumszódagyári szennyvizek. Dr. Unger Emillel együtt. (Kisérl. Közl. XV. 509—532. 1912. Bpest.)

Adatok a halak oxigénszükségletéhez. Répássy Miklóssal együtt. (Halászat, XVI. 125—128. 1915. Bpest.)

Az Adria vizének kémiai összetétele. (M. Chem. Folyóirat, XXI. 151—160., 171—176., 182—188. 1915. Bpest.)

Adatok az Adria hydrographiai vizsgálatához. (Math. és Term. tud. Ért. XXXIII. 691—701. 1915. Bpest.)

Ipari szennyvizek és azok hatása a halakra. Falepárlóggyári szennyvizek. (Kisérl. Közl. XVIII. 969—995. 1916. Bpest.)

Halpusztulás savakkal való vízszennyezés következtében. (Halászat, XVII. 148—150. 1916. Bpest.)

A tengervíz sótartalmának optikai úton való meghatározása interferométerrel. (M. Chem. Folyóirat, XXII. 213—216. 1916. Bpest.)

Adatok a szennyvízvizsgálat köréből. (U. o. XXIV. 3—4. füzet, 1918. Bpest.)

A fényintenzitás és hőmérséklet befolyása a phytoplankton fotoszintetikus folyamatának reakciósebességére. (U. o. XXXI. 36—49. 1923. Bpest.)

Upon the Influence of Temperature and Intensity of Light on the photosynthetic Production of Nannoplankton. (Verhandl. der Internat. Vereinigung f. Limnologie, II. 381—401. 1924. Innsbruck.)

Theoretical Considerations on the mutual Connections between the Hydrobios and E. Neumann's Milieu-spectra. (Verhandl. der. Internat. Vereinigung f. Limnologie, II. 402—414. 1924. Innsbruck.) Dr. Unger Emillel együtt.

A phytoplankton fotoszintézisének kinetikai elmélete. (M. Chem. Folyóirat, XXXI. 22—29. 1925. Bpest.)

Újabb ismereteink a vizek életéről. (Természettudományi Közlöny Pótfüzetek, 1925. évfolyamában. Különnyomat, 1—14. Bpest.)

A halastavak trágyázási kérdésének újabb haladása

című összefoglaló munka. (M. Chem. Folyóirat, 72—85. 1926. Bpest.)

Zur Theorie des Assimilations- und Dissimilationsvorganges des Phytonannoplanktons. (Internat. Revue der ges. Hydrobiologie, XVII. 239—248. 1927. Leipzig.)

Einige Bemerkungen zu der Arbeit von F. Ruttner (Lunz): „Über die Kohlensäureassimilation einiger Wasserpflanzen in verschiedenen Tiefen des Lunzer Untersees.“ (U. o. XVIII. 388—399. 1927. Leipzig.)

A phytoplankton asszimilációs szénszükségletének forrásai. (Kisérlet. Közlemények, XXX. 545—557. 1927. Bpest.)

A hidrológiai tényezők és a telettétő tavak oxigénnel való ellátása. (Halászat, XXIX. 16—17. 1928. Bpest.)

A tavak hőmérsékleti és oxigénrétegződése a jég alatt. (U. o. XXIX. 26—27. 1928. Bpest.)

A fényintenzitás, mint hidrológiai tényező. (Hydr. Közl. VII—VIII. Különnyomat, 1—30. 1929. Bpest.)

A tengeri szervezetek térbeli eloszlásának újabb magyarázata. („A tenger“ XIX. Különnyomat, 1—8. 1929. Bpest.)

Zur Frage der aktuellen Reaktion als Milieufaktor der Gewässer. (Verhandl. d. Internat. Ver. f. Limn. IV. 435—450. 1929. Róma.)

Winkler Lajos vizvizsgáló módszereinek alkalmazása a limnológiában. (1—247. 1929. Budapest.)

Sauerstoffschichtung und Seotypenlehre. (Verhandl. d. Internat. Ver. f. Limn. V. 75—102. 1930. Bpest.)

Az aggteleki cseppkőbarlang vizének kémiai vizsgálata. (Hydrol. Közl. X. Különnyomat. 1—9. 1930. Bpest.)

Chemical Analysis of the Waters of Cave Aggtelek. (U. o. 126—130. 1931. Bpest.)

A vízben oldott oxigéngáz és hidrogén-ion-koncentráció meghatározásának egyszerűsítése. (Halászat, XXXII. 53—55., 69—73. 1931. Bpest.)

Egyszerű módszerek a víz mésztartalmának meghatározására. (U. o. XXXVII. Különnyomat 1—20. 1936. Bpest.)

Grafische Darstellung von Wasseranalysen. (Kivonatban magyarul is. Hydrol. Közl. 1933. évf. 117—124.)

Hydrochemische Methoden in der Limnologie. (I—X. 1—173. 1932. Schweizerbart, Stuttgart.)

Vorrichtung zur Schätzung des ph-Wertes und zugleich O₂-Gehaltes im Wasser für Praktiker, besonders Teichwirte. (Verhandl. d. Intern. V. f. Limn. VII. 619—632. 1935. Belgrad.)

A proteidammonia meghatározása szennyvizekben.

(Kísérl. Közl. XXXVIII. 267—276. 1935. Bpest.) Winkler Lajossal együtt.

Die Bestimmung des Proteidammoniaks in Abwässern. (Archiv. f. Hydrobiol. XXX. 122—131. 1936. Stuttgart.) Winkler Lajossal együtt.

Über die Sauerstoffschichtung der Seen. (U. o. XXIX. 695—707. 1936. Stuttgart.)

Über einige kosmische Faktoren der Phytoplankton-Produktion. (U. o. XXXII. 434—461. 1937. Stuttgart.)

Egyszerű helyszíni módszerek a víz hidrogén-ión-koncentrációjának meghatározására. (Kísérl. Közl. XLII. 21—28. 1939. Bpest.)

Újabb vízvizsgáló módszerek a halászat gyakorlati céljára. (Halászat, XLI. 89—91. 1940. Bpest.)

A vízi élettér biológiai egyensúlya. (U. o. XLI. évf. 12. sz. 1939. XLII. évf. 1., 3., 4., 5., 6., 8. és 9. sz. 1940. Bpest.)

A vízi élettér egyensúlya. (M. Biol. Kutató Int. Munkái. XIV. 192—230. 1942. Tihany.)

Das Gleichgewicht des limnischen Lebensraumes. (Archiv. f. Hydrobiol. XXXIX. 24—62. 1942. Stuttgart.)

Sajtó alatt:

Einige neuere Gesichtspunkte in der Hydrochemie. (Thienemanns Festschrift. Schweizerbart, Stuttgart.)

Hydrochemische halbmikro Feldmethoden. (Archiv. f. Hydrobiologie, Stuttgart.)

Az 1943. évben ajánlott belső tagok névsora:

Balás P. Elemér	17
Baranyai Lipót	9
Belák Sándor	51
Csefkó Gyula	3
Deér József	21
Egerváry Jenő	41
Erdey-Gruz Tibor	43
Fekete Nagy Antal	23
Heller Erik	19
Illyés Géza	28
Jávorka Sándor	31
Jendrassik György	49
Kodály Zoltán	4
Koltay-Kastner Jenő	6
Kovács Alajos	10
Kumorovitz B. Lajos	25
Laky Dezső	12
Láng Nándor	1
Maucha Rezső	60
Neuber Ede	33
Szladits Károly	14
Tamási Áron	7
Tomsányi Móric	16
vitéz Vendel Miklós	35
Viski Károly	26
Ybl Ervin	28

B110032

